

Průvodce studiem k předmětu Etika v sociální práci a veřejné správě

Distanční studijní text

Andrea Preissová Krejčí

Opava 2025

Obor: Pomáhající profese (neučitelská pedagogika, sociální práce), konkrétně pro studijní program Sociální práce ve veřejné správě.

Klíčová slova: Etika, morálka, hodnoty, sociální práce, veřejná správa, etický kodex, pomáhající profese, filozofie, profesní etika, etická dilemata, hodnotová orientace, multikulturní kompetence.

Anotace: Cílem předmětu *Etika v sociální práci a veřejné správě* je umožnit studentům osvojit si kritické myšlení na základě vybraných témat evropské filozofické tradice a reflektovat vlastní postoje se zřetelem k jejich uplatnění v praxi. Student bude veden k rozeznání etických problémů, které přináší praxe. Student bude schopen reflektovat chování, jednání, postoje, motivy a povahu institučního či strukturálního rámce z hlediska morální kvality.

Průvodce studiem k předmětu *Etika v sociální práci a veřejné správě* je koncipován v souladu s Minimálním standardem vzdělávání v sociální práci ASVSP a seznamuje studenty s aktuálním Etickým kodexem sociálních pracovníků APSS ČR. Text představuje etiku jako filozofickou disciplínu zabývající se morálkou, hodnotami a principy správného jednání, přičemž klade důraz na její praktický rozměr v pomáhajících profesích. Zdůrazňuje význam hodnotové orientace, přesvědčení a odpovědnosti při řešení etických dilemat v sociální práci a veřejné správě. Publikace propojuje teoretické základy filozofie s profesní aplikací a podporuje rozvoj mravní kompetence, kritické reflexe a profesního etického uvědomění studentů. Student je schopen rozeznat formální správnost jednoduchých argumentací, vystihnout jejich předpoklady a závěry a aplikovat tuto schopnost v praxi. Student rozumí tomu, v čem spočívá etická reflexe, etický problém či dilema.

Autor: **Mgr. Andrea Preissová Krejčí, Ph.D.**

Obsah

ÚVODEM.....	4
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY.....	5
1 ETIKA JAKO FILOZOFICKÁ DISCIPLÍNA A JEJÍ VÝZNAM PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI.....	7
1.1 Studijní text.....	8
2 PRAMENY ETICKÉHO PŘEDPOROZUMĚNÍ.....	11
2.1 Studijní text.....	12
3 ZÁKLADNÍ PROBLÉMY ETICKÝCH SYSTÉMŮ	14
3.1 Studijní text.....	15
4 ETICKÉ SYSTÉMY PODLE NOETICKÝCH ZÁJMŮ	17
4.1 Studijní text.....	18
5 SOCIÁLNÍ A POLITICKÁ ETIKA – ZÁKLADNÍ DEFINICE A TERMINOLOGIE	21
5.1 Studijní text.....	22
6 PRÁVO A POLITICKÁ A SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOST	24
6.1 Studijní text.....	25
7 ETIKA V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ – STAROVĚK	28
7.1 Studijní text.....	29
8 ETIKA V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ – NOVOVĚK.....	33
8.1 Studijní text.....	34
9 PROFESNÍ ETIKA.....	40
9.1 Studijní text.....	41
10 MULTIKULTURNÍ KOMPETENCE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ, MORÁLNÍ PŘESVĚDČENÍ A ETICKÉ KODEXY V KONTEXTU PLURALITNÍ A MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI A GLOBÁLNÍHO SVĚTA.....	44
10.1 Studijní text.....	46
LITERATURA	50
SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY	53

ÚVODEM

Vážené studentky, vážení studenti,

do rukou se vám dostává průvodce studiem k předmětu *Etika v sociální práci a veřejné správě*. Cílem předmětu je představit etiku jako vědní disciplínu (předmět, metodologie, cíle, základní etické disciplíny). Bude také vysvětlen vztah mezi etikou a morálkou, a to se zacílením na pomáhající profese. Proto se setkáme také s etickými problémy v praxi pomáhajících profesí. V rámci předmětu bude studentům představen historický vývoj etiky v základních obrysech a koncepty hlavních etických kategorií. Důraz bude také kladen na propojení vědomostí s některými dalšími společenskovědními disciplínami (zejména s filozofií) a na aplikaci teoretických poznatků na konkrétní praktické situace související s profilem absolventa.

Etika v sociální práci a veřejné správě navazuje na předmět Základy filozofie, s nímž jste se již seznámili. Tato učební pomůcka vás provede samostudiem tak, abyste byli připraveni předmět úspěšně ukončit.

Každý předmět má v IS SU svůj sylabus, v němž jsou uvedeny výchozí informace o předmětu, způsobu jeho ukončení, o povinnostech kladených na studující v průběhu semestru i o požadavcích na úspěšné ukončení předmětu. Sylabus stejně jako studijní materiály bývají každoročně aktualizovány, proto se na začátku semestru vždy ujistěte, že máte s dispozici aktuální informace a materiály.

Učivo předmětu je popsáno v dostupných odborných publikacích, proto není zpracována studijní opora předmětu, ale průvodce studiem, který obsahuje stejné prvky jako studijní opora kromě výkladové části, která je nahrazena odkazem na příslušný titul odborné literatury včetně konkrétního rozsahu stran. Můžete využívat služeb univerzitní knihovny, a to jak výpůjčkou povinné/doporučené odborné publikace, tak e-knih, nebo přístupu k službě bookport.cz (vstup přes EduID) či k zahraničním elektronickým informačním zdrojům (vstup přes UČO studenta do placených databází. Návod nastavení vzdáleného přístupu je dostupný zde: <https://www.slu.cz/slu/cz/ukopavadatabaze>).

Každá kapitola má stanoveny cíle v podobě výstupů z učení, které vás daným tématem nasměrují. Doporučuji si nejdříve pročíst odkazovaný text, uvědomit si význam zdůrazněných klíčových slov a pojmů uvedených v části „K zapamatování“ a pokusit se následně odpovědět na otevřené otázky. Autoevaluace je významný nástroj, který vám umožní poměrně snadno zjistit, zda jste pochopili souvislosti a neopomenuli některá důležitá fakta.

Přeji Vám, abyste v etice našli propojení s praxí a promýšlení etických problémů i nastíněná řešení etických dilemat vám byla užitečným nástrojem, jak zkvalitnit vaši práci a vztah s klienty zvlášť.

Andrea Preissová Krejčí, autorka

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Průvodce studiem k předmětu *Etika v sociální práci a veřejné správě* odpovídá kontextu **Minimálního standardu vzdělávání v sociální práci ASVSP**. Také se s jeho pomocí seznámíte s aktuálně schváleným **Etickým kodexem** sociálních pracovníků a členů Profesionálního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR. **Etika** je filozofická disciplína, která patří asi k nejstarším vědním oborům vůbec, protože se zrodila v období zrodu filosofie jako takové, je vědou zabírající se morálkou a mravností u jedince i společnosti. Zabývá se tím, co je dobré a jak se dobro vypovídá v našem světě. Nikdy neukončené tážení po lidské mravnosti a zásadách mravného konání se otvírá se starověkým světem lidského poznání a jeho popisu. Již Aristotelés věděl, že jazyk morálky je vázán na předmět, o němž vypovídá, tedy výroky etiky jsou relativní vzhledem k objektu jejího zájmu, vždyť dobré se vypovídá mnohými způsoby, jak tvrdí na počátku Etiky Nikomachovy.

Etika je subdisciplínou filozofie, tedy ve vlastním smyslu jde o disciplínu, jejímž předmětem jsou hodnotící soudy, které se týkají rozlišování mezi tím, co je dobré a tím, co je zlé. Tradiční etika se snaží nastolit pravidla a normy lidského chování a jednání. Etika respektuje morálku a hledá její základy, zdůvodnění, legitimizaci a legalizaci. Klade si otázky jako: Co je dobré? Jaký je smysl toho, co dělám? Jak mám jednat? Co je správné jednání? Co je ctnost? Co je spravedlnost? Proč mám jednat tak a ne jinak? V současnosti se v obecné rovině zabývá např. otázkami práva, života a smrti, euthanasie, pornografie, reprodukce, genetiky, eugenetiky, trestu, mezinárodních vztahů, smyslu života apod.

Do etiky, kterou po vzoru Aristotela někteří nazývají tzv. praktickou filozofií, protože právě Aristotelés tak nazval tu část vědy, která zkoumá principy mravního jednání a chování lidí, se od 70. let 20. století vrací téma hodnot. Moderní společnost, procházející rychlými kulturními změnami, které způsobily bezradnost mnoha lidí v otázkách jejich životní orientace a smyslu života, v hodnotové etice vidí naději v opětovné zakotvení orientace člověka v tomto světě. Neboť tento průvodce studiem vychází z toho, co se **z pohledu minimálních standardů i etických kodexů** jeví jako základní pro dobrý výkon praxe sociálních pracovníků, jsou také dílčí kapitoly orientovány na etické otázky související s výkonem **tzv. pomáhajících profesí**. Etika v sociální práci a veřejné správě uvádí studenty nejen do jedné z filozofických disciplín, ale je výrazně doplněna **o profesní rozměr a o aplikaci na konkrétní problémy typické pro sociální práci**. Nabízí tak studujícím prostor pro reflexi vlastních hodnot a postojů ve srovnání s hodnotami profesního rámce sociální práce.

Hodnoty a hodnotovou orientaci si vytváří každý člověk sám na základě nabytých zkušeností, přejatých postojů a názorů minulých generací, výchovy a vzdělání. Hodnoty jsou základem naší morálky a mravnosti, jedná se o skupinu postojů obsahujících naše přesvědčení. Naše morálka je založena na ztotožnění našich názorů a přesvědčení o tom, co je správné, dobré a pravdivé, s názory society. Naše mravnost je pak založena na stabilitě

obecného přesvědčení o dobru, zlu a dalších kvalitativních soudech. V Jandourkově Slovníku sociologických pojmů nalezneme spíše obecnější definici hodnot, coby idejí týkajících se toho, co je žádoucí a správné pro většinovou společnost (Jandourek, 2012). Hodnota v tomto smyslu tedy představuje jakési měřítko pro rozhodování a jednání. Filozofický slovník definuje hodnoty poněkud obšírněji a se zřetelem na konkrétní vztah mezi člověkem a jevy, věcmi či skutečnostmi. Hodnota je považována za výsledek různých způsobů interpretace při vnímání světa, vyjadřuje míru významu jednotlivých objektů pro konkrétního člověka. Hodnotám se v současnosti často věnuje pozornost například ve vztahu ke kulturnímu, respektive hodnotovému relativismu (kolektiv autorů, 2002).

Na naše hodnocení, ale také chápání a poznávání má nesporný vliv naše přesvědčení. To nemusí nutně korespondovat s pravdivým poznáním, nicméně je vždy úzce propojeno s city a emocemi člověka. Přesvědčení je základem psychické stability jedince, od něj se odvíjejí lidské postoje a způsoby jednání. Jestliže je člověk připraven jednat v souladu s poznáním, které považuje za správné, pak nabytí určitého přesvědčení a je oddán určitým ideám, s nimiž se ztotožnil a uznal je za správné. Přesvědčení se naplňuje, objektivizuje v životních postojích a činnostech – v práci **sociálního pracovníka** tak vytváří nezřídka **situace problematické**, s jejichž řešením by mu měla pomoci hledat cestu orientace v **etických kodexech, právních a lidskoprávních dokumentech**. Proto klademe důraz na to, aby naši studenti v budoucí praxi **přistupovali informovaně** k řešení etických problémů a dilemat z oblasti praxe sociální práce. Tím tento předmět přispívá k **mravní kompetenci v osobním a profesním životě**. Etika v sociální práci a veřejné správě zahrnuje základní **témata z etiky a filozofie rozčleněná do deseti na sebe navazujících kapitol**. Díky využití různých úhlů pohledu na svůj předmět zájmu prostřednictvím nahlédnutí do tvorby různých učitelů – filozofů, také dynamicky střídá teoretické i metodické přístupy v uchopení základní orientace v etice pro pomáhající profese. Je na čtenáři, aby si z této široké palety nabízených perspektiv vybral svou cestu, díky níž se přiblíží k porozumění a kritické reflexi morálních výzev s nimiž se v praxi setkává.

1 ETIKA JAKO FILOZOFICKÁ DISCIPLÍNA A JEJÍ VÝZNAM PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Etika je filozofická disciplína, která se zabývá lidským jednáním z hlediska dobra a zla, správnosti a nesprávnosti, povinnosti a odpovědnosti. Zatímco jiné oblasti filozofie se zaměřují na to, co existuje (ontologie), nebo na to, jak poznáváme svět (epistemologie), etika se ptá, **jak bychom měli jednat**. Etika se tak od počátku evropského myšlení stává jedním ze základních pilířů filozofie – od Aristotela, který vnímal etiku jako cestu k „dobrému životu“, přes Kanta, jenž hledal racionální základ mravního zákona, až po moderní etiky reflektující složitost současné společnosti.

Pojem *etika* pochází z řeckého *ēthos* – zvyk, obyčej, způsob života. Latinské slovo *moralis* (odtud morálka) má podobný význam. Oba pojmy se často užívají jako synonyma, i když v odborném smyslu se **morálkou** obvykle rozumí konkrétní soubor pravidel, hodnot a norem, jimiž se lidé v určité společnosti řídí, zatímco **etika** je teoretická reflexe těchto norem – snaha porozumět, proč jsou některé činy považovány za správné a jiné za špatné.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- zná okolnosti vzniku filozofie a etiky jako oblastí vědy a vzdělávání,
- charakterizuje předmět etika,
- rozumí vztahu mezi etikou a filozofií,
- rozlišuje mezi morálkou, mravností a etikou,
- zná postavení etiky v rámci sociální práce, ví, co je etický přístup ke klientům,
- ví, co jsou morálně náročné situace ve vztahu k péči o klienta, tedy udá příklady etických dilemat v sociální práci.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Etika, morálka, hodnoty, profesní etika, odpovědnost, sociální práce, etika péče, ctnosti, lidská důstojnost, morální rozhodování, filozofie.

1.1 Studijní text

Studujte z:

- JANKOVSKÝ, Jiří. Základní pojmy související s etikou. In. *Etika pro pomáhající profese*. TRITON, 2023, s. 21-51. ISBN 80-7254-329-6. Publikace je dostupná např. zde: <https://www.knihovna.zcu.cz/rest/cmis/document/workspace://SpacesStore/9d1d077a-3a56-45e0-81e6-979479768c37;1.0/content?download=true> (online). "
- KLIMSZA, Lucjan. Základní terminologie etiky. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s.10-22. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- Zamyslete se nad touto úvahou: *Etika je tedy obor, který je přístupný všem a všude na světě. Zároveň se jedná o problematiku, jejíž zkoumání si vyžaduje specifický přístup. Tento fakt vyvolává potřebu tvorby metodologického základu samotné etiky a samozřejmě také vyžaduje reflexi nad samotnou etikou. Je-li v běžné mluvě obsaženo etické, pak to zároveň znamená porozumění etickému* (Kimsza, 2013, s. 11). Autor dále rezonuje termín „předporozumění“. Co jím má na mysli? Zvažte a o své porozumění textu a vysvětlení termínu „předporozumění“ se podělte se svým tutorem.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základem profesní etiky sociální práce jsou hodnoty jako **respekt, spravedlnost, solidarita, odpovědnost, pravdivost a soucit**. Tyto hodnoty nejsou jen morálními ideály, ale konkrétními vodítky pro rozhodování v praxi. Například princip **spravedlnosti** vede k rovnosti přístupu všech klientů ke službám, zatímco princip **respektu k autonomii** vyžaduje, aby sociální pracovník podporoval klientovu schopnost rozhodovat o vlastním životě.

Etické myšlení prošlo dlouhým vývojem.

- **Antická etika** (Sokrates, Aristotelés) se zaměřovala na výchovu ctností a hledání dobrého života – *eudaimonie*.
- **Křesťanská etika** (Augustin, Tomáš Akvinský) kladla důraz na vůli člověka a vztah k Bohu jako k nejvyššímu dobru.
- **Novověká etika** (Kant, Hume) přinesla důraz na rozum, úmysl a univerzální morální zákony.

- **Utilitarismus** (Bentham, Mill) kladl za cíl maximalizaci štěstí pro co největší počet lidí.
- **Existenciální a personalistická etika** 20. století (Sartre, Levinas) akcentovala svobodu, odpovědnost a vztah k druhému člověku.

Pro sociální práci má velký význam především **etika odpovědnosti** (Weber, Jonas) a **etika péče**, které zdůrazňují vztah, empatii a citlivost vůči potřebám druhého. Etika péče odmítá čistě racionální kalkulace dobra a zla a klade důraz na konkrétní situaci, vztah a důvěru – tedy na to, co je v pomáhajících profesích každodenní skutečností.

Pro sociálního pracovníka není etika pouze doplňkem odborné kompetence, ale její podstatnou součástí. Každé rozhodnutí, každá intervence a každý vztah s klientem má etický rozměr. Studium etiky proto rozvíjí schopnost **morální reflexe** – tedy umění promýšlet vlastní činy z hlediska dobra a spravedlnosti.

Etické uvažování posiluje **profesní identitu** sociálního pracovníka: pomáhá mu chápat smysl své práce, určovat hranice profesní odpovědnosti a rozpoznávat, kdy systémová opatření či byrokratické tlaky ohrožují lidskost a důstojnost.

Etika tak v širším smyslu učí nejen „co dělat“, ale i „jak být“ – jak se stát člověkem, který druhému člověku poskytuje pomoc s respektem, rozvahou a pokorou. V tomto smyslu má etika blízko k filozofii i k humanitním vědám obecně: rozvíjí schopnost naslouchat, chápat kontext a rozhodovat se v souladu s hodnotami, které přesahují momentální prospěch či pravidlo.

OTÁZKY

1. Jaký je rozdíl mezi etikou a morálkou?
 2. Proč je etika důležitá v profesi sociálního pracovníka?
 3. Jaké základní hodnoty by měly být základem etického jednání v sociální práci?
 4. Porovnejte hlavní směry etického myšlení – co je důležité pro praxi sociální práce?
 5. Jak se principy etiky péče liší od tradičního utilitaristického či deontologického přístupu?
 6. Jak může etické uvažování posilovat profesní identitu sociálního pracovníka?
-

PRO ZÁJEMCE

- Přečtěte si text o etice jako vědě o morálce z publikace: KUTNOHORSKÁ, Jana. *Etika v ošetrovatelství*. GRADA, 2011. s. 11-20. ISBN 978-80-6568-6. (el. verze ve formátu PDF). Publikace je dostupná např. přes službu BOOKPORT, viz <https://www.bookport.cz/e-kniha/etika-v-osetrovatelstvi-2618599/>.
-

PRŮVODCE STUDIEM

Kapitola představuje etiku jako filozofickou disciplínu a zároveň její význam pro profesní praxi sociální práce. Studenti se seznámí se základními pojmy etiky, klíčovými otázkami morálního rozhodování a hlavními historickými směry etického myšlení. Kapitola dále ukazuje propojení teoretických etických principů s každodenní praxí sociálního pracovníka a zdůrazňuje význam profesní etiky pro identitu a odpovědnost v pomáhajících profesích.

2 PRAMENY ETICKÉHO PŘEDPOROZUMĚNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Anzenbacher navrhuje šest prvků, které jsou pramenem etického předporozumění. Jsou to: mravní hodnocení, svědomí, dobrovolnost, odpovědnost, sociální zřetel, vlastní hodnota. Nyní si povšimneme několika důležitých významových aspektů u každého z těchto šesti prvků (Kimsza, 2013, s. 13).

Tato kapitola je zaměřena na základní pojmy související s etikou. Etika je filozofická disciplína, byla nazývána praktickou filozofií. Jako taková musí mít svůj předmět zájmu. Tím je morálka. Morálka hodnotí lidské jednání z hlediska dobra a zla, a to porovnáváním se svědomím člověka. Etiku tedy můžeme definovat jako filozofickou disciplínu o správném způsobu života, která vychází z racionálních přístupů a snaží se nalézt, zdůvodnit, společné či obecné základy, na kterých morálka (předmět etiky) stojí. Etika je teorií morálky (Jankovský, 2023, s. 21-22).

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- vysvětlí pojem etika a předmět etiky;
 - rozumí významům slov: mrav, mravné, mravnost;
 - popíše, co označujeme, když mluvíme o svědomí;
 - rozumí pojmu odpovědnost
 - uvádí příklady hodnot, ví, co je lidská svoboda;
 - rozlišuje mezi normami a zákony.
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Etika, mravnost, mravy, svědomí, odpovědnost, hodnota, svoboda, norma, zákon.

2.1 Studijní text

Studujte z:

- JANKOVSKÝ, Jiří. Základní pojmy související s etikou. In. *Etika pro pomáhající profese*. TRITON, 2023, s. 21-51. ISBN 80-7254-329-6. Publikace je dostupná např. zde: <https://www.knihovna.zcu.cz/rest/cmis/document/workspace://SpacesStore/9d1d077a-3a56-45e0-81e6-979479768c37;1.0/content?download=true> (online). "
- KLIMSZA, Lucjan. Základní terminologie etiky. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s.10-22. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- Zamyslete se, kdy jste byli v konkrétní situaci, ve které jste stáli před rozhodnutím s etickým rozměrem, a napište o tom krátkou odbornou esej (užijte termíny jako hodnota, svědomí, odpovědnost, svoboda apod.). Minimálně 3 odborné zdroje, rozsah 3 NS.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Etika je filozofická disciplína, která patří asi k nejstarším vědním oborům vůbec, protože se zrodila v období zrodu filozofie jako takové, je vědou zabírající se morálkou a mravností u jedince i společnosti. **Zabývá se tím, co je dobré a jak se dobro vypovídá v našem světě.** Nikdy neukončené tázání po lidské mravnosti a zásadách mravného konání se otvírá se starověkým světem lidského poznání a jeho popisu. Již Aristotelés věděl, že jazyk morálky je vázán na předmět, o němž vypovídá, tedy výroky etiky jsou relativní vzhledem k objektu jejího zájmu, vždyť dobré se vypovídá mnohými způsoby, jak tvrdí na počátku Etiky Nikomachovy.

Etika je subdisciplínou filozofie, tedy ve vlastním smyslu jde o disciplínu, jejímž předmětem jsou hodnotící soudy, které se týkají rozlišování mezi tím, co je dobré a tím, co je zlé. **Tradiční etika se snaží nastolit pravidla a normy lidského chování a jednání.** Etika respektuje morálku a hledá její základy, zdůvodnění, legitimizaci a legalizaci. Klade si otázky jako: Co je dobré? Jaký je smysl toho, co dělám? Jak mám jednat? Co je správné jednání? Co je ctnost? Co je spravedlnost? Proč mám jednat tak a ne jinak? V současnosti se v obecné rovině zabývá otázkami práva, života a smrti, euthanasie, pornografie, reprodukce, genetiky, eugenetiky, trestu, mezinárodních vztahů, smyslu života apod.

Pro fungování společnosti je, zdá se, nezbytné mít smysl pro míru. Bez existence zákonů (norem) a bez sankcionování (vymáhání jejich plnění) nemůže adekvátně prosperovat žádný lidský sociální útvar. Nejde však jen o existenci zákonů a o jejich respektování, ale také o jejich odezvu ve svědomí lidí. Zajímavý je v této souvislosti často citovaný výrok T. G. Masaryka, že **zákon je etické minimum a morálka etické maximum**.

OTÁZKY

1. Co znamená pojem „mravnost“ a jak se liší od pojmu „mravy“?
2. Jakou roli hraje svědomí v etickém jednání člověka?
3. Jak se v etice rozlišuje mezi odpovědností a dobrovolností?
4. Co znamená Masarykovo tvrzení, že „zákon je etické minimum a morálka etické maximum“? Jak byste to interpretovali v kontextu sociální práce?
5. Jaký je význam hodnot a svobody v rámci etického rozhodování?
6. V čem spočívá rozdíl mezi morální normou a právní normou?
7. Jak etika pomáhá při řešení dilemat v profesní praxi sociálních pracovníků?
8. Jaké otázky si podle tradiční etiky klademe, když zvažujeme, co je dobré či správné jednání?

PRO ZÁJEMCE

Přečtěte si text o etice, morálce a právu: BOHATÁ, Marie a kol. 1.1 Etika, morálka a právo. In. *Etika a integrita veřejné správy*. Praha: Grada, 2021, s. 15–57. Publikace je dostupná např. přes službu BOOKPORT, viz <https://www.bookport.cz/e-kniha/etika-a-integrita-verejne-spravy-2618616/>.

PRŮVODCE STUDIEM

Tato kapitola uvádí studenty do základních pojmů etiky a morální filozofie, které jsou nezbytné pro pochopení profesní etiky v pomáhajících profesích. Vychází z klasické koncepce etiky jakožto filozofické disciplíny, jejímž předmětem je morálka – lidské jednání posuzované z hlediska dobra a zla. Kapitola rozebírá šest klíčových prvků etického předporozumění podle Anzenbachera: mravní hodnocení, svědomí, dobrovolnost, odpovědnost, sociální zřetel a vlastní hodnota. Na příkladech ukazuje, jak se tyto pojmy promítají do každodenní praxe sociální práce a do porozumění odpovědnosti vůči sobě i druhým.

3 ZÁKLADNÍ PROBLÉMY ETICKÝCH SYSTÉMŮ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole se budeme snažit najít metodologický způsob pro systematické uspořádání etických systémů. Pro řešení otázek etiky je potřeba vnímat minulé systémy jako inspirativní. Důvodů je hned několik. I ten historicky nejstarší etický systém, který by z dějinného Kapitola třetí 31 pohledu mohl patřit pouze do učebnic etiky či filozofie, může být inspirativní i pro současnou situaci člověka. Inspirace je jedním z velikých témat filozofie, které je dnes žel na okraji zájmu. In spirare znamená doslova vdechnout. Etické systémy a jejich užitečnost nelze hodnotit dle časové chronologické souslednosti a jejich váhu nelze posuzovat podle klíče aktuality, nýbrž na základě idejí, které přinášejí.

Zdůraznění prosociální úlohy etiky je zcela na místě, jelikož každý člověk uskutečňuje sám sebe v sociálních vztazích.

Etika se nesnaží pouze o nápravu mezilidského soužití. Reflektuje daleko širší rámec problémů, od reflexe pojmu člověka, světa a Boha, až k problémům celospolečenským, jakými jsou ekologie, střet kultur a střet náboženství. Zabývá se abstraktními pojmy jako dobro, zlo, hodnoty a víra člověka ve vlastní budoucnost.

Náboženství jako vztah k transcendentní skutečnosti je velice široké téma. Může tedy etice přinášet velice cenné deskriptivní poznatky o mravech v jednotlivých náboženstvích.

V následující kapitole se tak pokusíme rozvinout následující témata:

- Obecná otázka po metodě
- Problém prosociálního v etice a možné přístupy
- Psychologismus v etice
- Náboženství v etice
- Morálka jako teologický a etický problém

Tato kapitola odpovídá viz KLIMSZA, Lucjan. Základní problémy etických systémů. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s.30-45.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- popíše etiku jako svébytnou disciplínu,
- vyzná se v jejím základním pojmosloví,
- metodologii a umí určit její poslání.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Psychologismus, náboženství, metoda, pro-sociálnost.

3.1 Studijní text

Studujte z:

- KLIMSZA, Lucjan. Základní problémy etických systémů. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s.30-45. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Definujte roli odpuštění v náboženství.

Křesťanským etickým koncepcím se věnuje řada současných autorů, vybírám pro doplnění vašich znalostí: HLAVINKA, Pavel. 2. kapitola: Křesťanské etické koncepce. In. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. Praha: Triton, 2014.

Jako tři hlavní křesťanské ctnosti Pavel z Tarsu uvádí *víru, lásku a naději*, také ale spravedlnost, zbožnost, trpělivost a mírnost. Dobro se podle jeho nauky projevuje v lásce k sobě a k druhým. Který další křesťanský filozof a teolog středověku měl za nejvyšší lidské ctnosti právě lásku, víru a naději?

K ZAPAMATOVÁNÍ

V této kapitole jsme se setkali s různorodými přístupy k etickému fenoménu. Předně to byl prosociální přístup, dále psychologizující snahy pojmout etiku jako psychologickou sub-disciplínu, dále pak jsme vzpomenuli náboženství a snahy o náboženské chápání etiky. Všechny tyto aspekty jsme vyloučili a postavili tak základ svébytné etiky.

OTÁZKY

1. Co je to prosociálnost?
2. Jakou roli hraje náboženství v etice?
3. Jak může být psychologie nápomocná etice?
4. Vyjmenujte autory, kteří zmiňují prosociální úlohu etiky.
5. Definujte náboženství podle Komorovského.

PRO ZÁJEMCE

Přečtěte si text o etice a náboženství od výše citovaného autora, viz: KOMOROVSKÝ, Ján. *Mravný poriadok a jeho náboženská sankcia*. Univerzita Komenského: Bratislava, 1995, ISBN 80-223-0835-8.

PRŮVODCE STUDIEM

V této kapitole jsme se setkali s mnohými chápáními etiky. Zároveň jsme vyloučili různá mínění o etice a postavili základy svébytné metodologie etiky.

4 ETICKÉ SYSTÉMY PODLE NOETICKÝCH ZÁJMŮ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Arthur Rich ve své Hospodářské etice dělí veškeré etické systémy nikoli na filozofické a náboženské nebo na archaické a moderní. Jeho dělení vychází z noetických zájmů. Rich říká, že takto lze veškeré etické systémy rozdělit do tří základních skupin, které se dále ještě mohou dělit na podskupiny. Tři základní skupiny. „Podle noetických zájmů lze v etice rozlišit tři badatelské směry: etiku deskriptivní, normativní a metaetiku.“ Arthur Rich popisuje deskriptivní etiku jako vědu o mravnosti. Kapitoly jsme rozdělily na části:

Deskriptivní etika,

Normativní etika,

Meta-etika.

V této kapitole tedy budou stanoveny tři základní přístupy k etice z metodologického pohledu.

Tato kapitola odpovídá viz KLIMSZA, Lucjan. Etické systémy podle noetických zájmů. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s. 46-45. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- je schopen rozdělit etické metody práce s etickým fenoménem;
- umí stanovit základní přístupy k etice z metodologického pohledu;
- umí popsat teoretický přístup normativní etiky;
- umí popsat popisný či deskriptivní přístup v etice;
- umí vysvětlit meta-etický přístup v etice.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Normativní etika, deskriptivní etika, meta etika.

4.1 Studijní text

Studujte z:

KLIMSZA, Lucjan. Etické systémy podle noetických zájmů. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s. 46-45. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- „Normativní etika zdůvodňuje morální soudy.“ In. RICKEN, F. *Obecná etika*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku. OIKOYMENH: Praha. 1995. 165 s. ISBN 80-85241-72-2. (Srovnání: RICH, Arthur. *Etika hospodářství I*. OIKOYMENH: Praha. 1994, ISBN 80-85241-61-7.) Jak tomuto výroku rozumíte? S pomocí citované literatury své porozumění shrňte alespoň na 2 NS a zašlete svému tutorovi.
 - Rozsah 2-3 NS.
-

K ZAPAMATOVÁNÍ

V této kapitole jsme si vysvětlili základní dělení etiky podle noetického východiska jejího zájmu. Využili jsme *Úvod do etiky* od Lucjana Klimsza, který využívá textů Arthura Richa a Friedo Rickena. První z nich popisuje tzv. deskriptivní etiku jako vědu o mravnosti (RICH, A. 1994), uvádí tedy velice obecně formulovanou definici. Friedo Ricken naproti tomu vymezuje etiku jako vědu o morálce a mravnosti (RICKEN, F. 1995). Můžeme tedy shrnout, že cílem výzkumu deskriptivní etiky je oblast morálního a mravního života člověka žijícího v různých historických epochách na různých místech světa. Zamyslíme-li se nad vztahem etiky a morálky, pak etika je teoretickou reflexí morálky. Morálka zahrnuje například zvyky, předsudky, hodnoty, normy, pravidla apod. které usměrňují naše mravné chování.

Etika se nemůže spokojit s popisem toho, jak se věci mají. Tážeme-li se na dobro či zlo, tážeme se zároveň na zlo. I to můžeme uchopit jako jednotlivá zla, která se v běžném životě vyskytují, a stejně tak jako v otázce obecného dobra se tážeme na obecné zlo. Zde

se ukazuje deskriptivnost (jako přístup etiky) jako nedostačující. Dějiny nás totiž nemohou ničemu naučit v tom smyslu, že bychom z minulého jednání či dobra mohli odvodit budoucí jednání či budoucí dobro. Proto také Ricken rozlišuje mezi normativní etikou, která zdůvodňuje morální soudy, deskriptivní etikou, která analyzuje faktické mravy a meta-etikou, která je reflexí základních pojmů a metod etiky (viz Klimsza citující Rickena, 1995). Podle Rickena je smyslem etiky zdůvodňovat např. platnost morálních soudů, etiku tak lze označit za činnost hodnotící (popisující) ne to, jak se lidé chovají, ale jak se chovat mají, proto je jejím předmětem zkoumání jak morálka, tak mravnost (Ricken, 1995, s. 11-14).

Meta-etika se pak neomezuje pouze na analýzu pojmů. Jde jí současně o přezkoumání metod, se kterými etika pracuje. K přezkoumání svých vlastních metodologických základů by měla inklinovat každá věda. Etika tak činí díky meta-etice.

V této kapitole jsme se poprvé setkali s problémem metodologického uchopení etického fenoménu. Proto jsme si rozvrhli tři základní přístupy ke zkoumání etiky. První je **teoretický přístup normativní etiky**. Druhý je přístup **popisný čili deskriptivní** a třetí poslední je **meta-etický**.

OTÁZKY

1. Jaký je úkol normativní etiky?
2. Jaký je úkol deskriptivní etiky?
3. Jaký je úkol meta-etiky?
4. Vysvětlíte problematiku kognitivismu a nonkognitivismu v etice.
5. Proč je věta: každý má svou pravdu potažmo své mínění o dobru, problematická z pohledu normativní etiky?

PRO ZÁJEMCE

Přečtěte si texty o normativní etice a meta-etice od Arthura Richa nebo Friedo Rickena. Viz

- RICH, Arthur. Etika hospodářství I. OIKOYMENH: Praha. 1994, ISBN 80-85241-61-7.
- RICKEN. Friedo. Obecná etika. OIKOYMENH: Praha, 1995.

PRŮVODCE STUDIEM

V této kapitole jsme stanovili základní přístupy k etice z metodologického pohledu.

5 SOCIÁLNÍ A POLITICKÁ ETIKA – ZÁKLADNÍ DEFINICE A TERMINOLOGIE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Tato kapitola odpovídá viz MACEK, Petr. 1 Sociální a politická etika – základní definice a terminologie. In. *Etická východiska transkulturní komunikace 4: Politická a sociální etika*. E-kniha. Dostupná: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-kulturnich-a-nabozenskych-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/macek-p.-eticka-vychodiska-transkulturni-komunikace-4-politicka-a-socialni-etika-licence-cc-by-sa.pdf?utm_source=chatgpt.com.

Petr Macek představuje klíčová témata – etické otázky a dilemata – sociální a politické etiky, s nimiž seznamuje čtenáře v rámci své učebnice. „Možná ještě důležitější než promýšlení konkrétních problémů – např. jak mají být vysoké daně nebo jak má být nastaven zdravotnický nebo vzdělávací systém – je uvědomění si místa jaké etika a její společenská a politická dimenze v lidském životě hraje.“ Při řešení etických otázek považuje za důležité udržet si nadhled nad společenským a politickým životem, abychom pochopili principy, které v něm platí.

V sociální etice jde o morální hodnocení sociální skutečnosti. Individuální etika je praktickým jednáním jednotlivce, individuální lidské osoby. Vztahuje se primárně k jeho osobní zodpovědnosti. Jde o jednání, které můžeme přičíst konkrétní osobě a můžeme se ptát, zda je takové jednání dobré či špatné. „Naše etické uvažování je neodmyslitelně spojeno s naší filozofickou představou o člověku, oborem filozofie nazývaným filozofická antropologie a filozofická antropologie na druhou stranu vychází z ještě obecnějších filozofických principů, z oblasti, kterou můžeme označit jako metafyzika nebo ontologie. V této kapitole se proto chceme blíže zastavit u základních filozoficko-antropologických předpokladů, které budou určovat naše etické tázání.“

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- získá přehled o definicích základních termínů sociální a politické etiky,
- získá základní vodítka pro rozlišování mezi individuální a sociální etikou,
- získá přehled o personalistických základech sociální a politické etiky,
- ví, jak popsat personalismus v protikladu ke kolektivismu a individualismu,

- umí charakterizovat společnost a společenské instituce.
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Individuální etika, sociální etika, politická etika, personalismus, individualismus, kolektivismus, společnost, společenské instituce.

5.1 Studijní text

Studujte z:

- MACEK, Petr. 1 Sociální a politická etika – základní definice a terminologie. In. *Etická východiska transkulturní komunikace 4: Politická a sociální etika*. E-kniha. Dostupná: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-kulturnich-a-nabozenskych-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/macek-p.-eticka-vychodiska-transkulturni-komunikace-4-politicka-a-socialni-etika-licence-cc-by-sa.pdf?utm_source=chatgpt.com .

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- Napište odbornou esej na téma *Zodpovědnost člověka vůči společnosti*. Minimálně 3 odborné zdroje, rozsah 3 NS.
-

K ZAPAMATOVÁNÍ

Předložená kapitola představuje základní pojmy a definice z oboru sociální a politické etiky. Nejprve definuje etiku jako praktickou aplikaci základních filozofických termínů. Poté si všímá rozdílů mezi individuální a sociální etikou a ukazuje zásadní důležitost sociální etiky jako etiky společenských institucí. Zabývá se také základními filozofickými východisky sociální etiky, které nachází v personalistickém filozofickém přístupu.

OTÁZKY

1. Jakým způsobem rozumí pojmu etika Petr Macek?
2. Definujte rozdíl mezi individuální a sociální etikou.
3. Jaká jsou základní filozofická východiska personalistické filozofie?
4. Jakým způsobem chápe sociální etika individualismus a kolektivismus?
5. Jaký význam hrají v sociální etice společenské instituce?

PRO ZÁJEMCE

Přečtěte si některou z publikací:

BUBER, M. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005. nebo CORETH, E. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*. Praha: Zvon, 1996.

PRŮVODCE STUDIEM

V dějinách etiky lze vysledovat tři základní, vzájemně se prolínající proudy: **Deskriptivní etika**, zaměřující se na co nejexaktnější vyjádření morálních norem, postojů a názorů v různých kulturních formacích. Popisuje a empiricky hodnotí, co je a co není morální v různých sociálních skupinách a kulturách. **Normativní**, tedy preskriptivní **etika** (deontologická), která stanovuje:

- kritéria a podmínky dobrého či špatného jednání a podmínky vzniku a působení norem jednání a chování (teorie norem);
- to, co by mělo být vnímáno jako nejvyšší dobro, např. blaženost (eudaimonie), štěstí, slast apod.

Normativní etika hledá odpověď na otázku, jak se má člověk chovat a proč se má chovat právě tak. Etická pravidla mají při jednání řídicí funkci. Z tohoto hlediska jsou platná nebo neplatná, což však automaticky neznamená, že to jsou pravidla pravdivá nebo nepravdivá. **Meta-etika**, někdy také nazývaná analytická etika, která analyzuje význam morálních pojmů (dobrý - zlý aj.), analyzuje principy určující mravnost a povinnosti, (Srovnej: KUTNOHORSKÁ, Jana, CICHÁ, Martina a GOLDMANN, Radoslav. *Filozofická a etická východiska profese, Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. GRADA: Praha 2011. ISBN 978-80-247-7874-7 ve formátu PDF).

6 PRÁVO A POLITICKÁ A SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOST

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Budeme vycházet viz MACEK, Petr. 7. Právo a politická a sociální spravedlnost. In. *Etická východiska transkulturní komunikace 4: Politická a sociální etika*. E-kniha. Dostupná: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-kulturnich-a-nabozenskych-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/macek-p.-eticka-vychodiska-transkulturni-komunikace-4-politicka-a-socialni-etika-licence-cc-by-sa.pdf?utm_source=chatgpt.com

Otázka spravedlnosti tvoří možná úplně nejdůležitější téma politické etiky. Zároveň je ale také tématem nejspornějším, protože na otázku, co přesně znamená spravedlnost ve společenském životě, existuje celá řada často protikladných odpovědí. Tato protikladnost nejčastěji vychází z napětí mezi hodnotami svobody a rovnosti ve společnosti. V následující kapitole se zaměříme na představení nejdůležitějších koncepcí spravedlnosti a na vztah spravedlnosti k právnímu řádu.

Kapitola se zaměřuje na vzájemný vztah práva a politické a sociální etiky. Představuje právo jako důležitou součást uvažování o politické etice. Právo z tohoto pohledu nepředstavuje pouze soustavu technických norem, ale odráží základní etické hodnoty dané společností. Kapitola dále představuje hlavní moderní koncepce politické a sociální spravedlnosti, zejm. v díle Johna Rawlse a Roberta Nozicka. Ukazuje na základní napětí a dilema mezi hodnotami rovnosti a spravedlnosti, které tvoří základ uvažování o politické a společenské spravedlnosti.

Lidská práva jsou u nás garantována Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod a řadou mezinárodních smluv. Hlavními principy lidských práv jsou důstojnost a rovnost, znaky univerzálnost, nezcizitelnost, transnacionálnost, vzájemná provázanost a nedělitelnost. Do problematiky lidských práv nás uvede Tereza Cimmannová – viz níže.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- Získá přehled o vztahu práva a etiky.
- Zná lidská práva a svobody a umí se řídit normami, v nichž jsou obsažena.
- Budete schopni definovat různé koncepce sociální a politické spravedlnosti
- Porozumí Rawlsově „teorii spravedlnosti“ a konceptu „rovnosti šancí“.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Právo, zákon, morálka, sociální spravedlnost, politická spravedlnost, rovnost, lidská práva.

6.1 Studijní text

Studujte z:

- MACEK, Petr. 7. Právo a politická a sociální spravedlnost. In. *Etická východiska transkulturní komunikace 4: Politická a sociální etika*. E-kniha. Dostupná: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-kulturnich-a-nabozenskych-studii/dokumenty/publikace-ke-stazeni/macek-p.-eticka-vychodiska-transkulturni-komunikace-4-politicka-a-socialni-etika-licence-cc-by-sa.pdf?utm_source=chatgpt.com .
- CIMRMANNOVÁ, Tereza. 1. Lidská práva. In. *Sociální etika*. E-kniha. Praha: Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, s. 8-18. Dostupná: https://htf.cuni.cz/HTF-103-version1-cimrmannova_sociální_etika.pdf?utm_source=chatgpt.com .

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Myšlenka ochrany lidských práv tvoří základní rámec jednání sociálního pracovníka. V etických kodexech sociální práce je termín lidská práva zdůrazněn, často společně s termínem důstojnost člověka – klienta. Tereza Cimrmannová uvádí v subkapitole *Aplikace do kontextu sociální práce* způsoby, jak může pomáhající pracovník chránit lidská práva, přečtete si tuto kapitulu a vypište dle kterých norem či zvyklostí se v praxi tento má řídit. Zkonzultujte správnost Vaší odpovědi s tutorem kurzu.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Spravedlnost můžeme označit za možná vůbec nejdůležitější ctnost veřejného, společenského a politického života. Nejjednodušším způsobem bychom ji mohli definovat, jako

snahu dát každému to, co mu náleží. V politické a sociální etice se tedy ptáme primárně po spravedlnosti vnějších vztahů, ptáme se do jaké míry jsou spravedlivé sociální struktury, přerozdělování statků, platné zákony a politický řád společnosti, v níž žijeme.

Komplexní otázce sociální a politické spravedlnost věnovala svoji pozornost celá řada autorů. Petr Macek zmiňuje především dva – Johna Rawlse a Roberta Nozicka. Macek zdůrazňuje, že spravedlnost tvoří základ společenského života, ale společenský život se jí zdaleka nevyčerpává. Pokud je právo a spravedlnost jistým společenským minimem, základem, který společnost potřebuje ke svému fungování, neměli bychom zapomínat ani na maximum společenských hodnot ztělesněných především v principu solidarity a společenské lásky. Další oblastí sociální etiky jsou lidská práva.

Lidská práva jsou oblastí, s níž mohou sociální pracovníci na základě své moci a paternalistického přístupu ke klientům nepatřičně nakládat. **Sociální pracovníci** (a další pomáhající profese) na druhou stranu mají obhajobu lidských práv přímo v popisu své práce. V praxi jsou často jediní, kdo mohou napomoci v případě přehlížení či porušování lidských práv v každodenním životě svých klientů.

OTÁZKY

1. Definujte vztah práva a etiky. Proč můžeme hovořit o právu jako o minimu morálky?
2. Jak rozumíte termínu sociální a politická spravedlnost?
3. Představte koncepci spravedlnosti u Johna Rawlse a Roberta Nozicka.
4. Jmenujte principy a znaky lidských práv.
5. Jaké generace lidských práv znáte? Uveďte příklady jednotlivých práv.
6. Jmenujte biblická východiska lidských práv? Co o nich víte?
7. Která z deklarací o lidských právech vás zaujala svým názvem, a chtěli byste o ní více pohovořit u státních zkoušek? Nastudujte, kdy a proč vznikla.
8. Která z deklarací upravuje práva osob cílové skupiny, s níž byste rádi pracovali? Jaká práva jsou v ní uvedena?

PRO ZÁJEMCE

Přečtěte si text o podmínkách spravedlnosti, jak je vidí americký etik J. Rawls, zamyslete se nad jeho koncepcí rovnosti šancí a výhodami diferencí i konceptem solidarity. V českém překladu vyšla jeho nejcitovanější kniha: RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995.

PRŮVODCE STUDIEM

Seznámili jste se s lidskými právy, principy, z nichž vychází, kulturním kontextem, kdy byla koncipována. Také jste nahlédli do politické etiky prostřednictvím tematizace konceptů sociální spravedlnosti, rovnosti šancí a solidarity. Tato kapitola je vzhledem ke svému obsahu velmi široká. Doporučujeme obě citované publikace pročíst v širším rozsahu, než se zaměřit pouze na doporučené kapitoly. Jen tak můžete v problematice získat přehled a vytříbit si argumenty s politickou a sociální etikou související.

7 ETIKA V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ – STAROVĚK

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Jak bylo vzpomenuto výše, etika byla a je součástí filozofie a jako taková s ní má spojen i vznik a vývoj. Řecké myšlení je do značné míry pragmatické, hledí tedy na prospěch člověka na tomto světě. Mravný život neboli ctnostný život, je ten, jenž přispívá k lepšímu životu na tomto světě, k obecnému dobru. Předmětem etiky jako vědní disciplíny je morálka. Skrze ni hodnotí lidské jednání z hlediska dobra a zla, a to porovnává se svědomím člověka. Podle Jankovského je etika filozofickou vědou o správném způsobu života, vycházející z racionálních přístupů a snažící se nalézt, popřípadě i zdůvodnit, společné a obecné základy, na nichž morálka stojí. Etika je vlastně teorií morálky, tedy filozofickou disciplínou zkoumající morálku, morální chování a jeho normy (Jankovský, 2003).

Nikdy neukončené tázání po lidské mravnosti a zásadách mravného konání se otvírá se starověkým světem lidského poznání a jeho popisu. Již Aristotelés věděl, že jazyk morálky je vázán na předmět, o němž vypovídá, tedy výroky etiky jsou relativní vzhledem k objektu jejího zájmu, vždyť dobré se vypovídá mnohými způsoby, jak tvrdí na počátku Etiky Nikomachovy.

Za jeden z prvních pokusů o odpověď na otázku Co je hodnota? jsou považovány Sokratovy dialogy. Podle Sokrata je základním smyslem lidského poznání snaha porozumět člověku, tedy naléznout životní orientaci. Výzvu „Poznej sebe sama!“ nadřazuje úsilí „poznat kosmos“.

V souvislosti s Platónem se mluví často o tzv. triádách. Z Platónova odkazu lze sestavit tři základní triády. První platónskou triádou je rozdělení duše na část žádostivou, afektivní a rozumovou. Druhou triádou je rozdělení společnosti na (pro Platóna ideální) vrstvy: vládce, strážce (tedy vojáky) a dělníky (případně otroky). Třetí triádou jsou tři nejvyšší platónské ctnosti, jichž můžeme v morálce dosáhnout. Jsou to rozumnost (typická pro vládce – filosofy), statečnost (vlastnost strážců) a uměřenost (obecná ctnost). Svorníkem všech je spravedlnost.

Aristotelés odmítl Platónův filozofický idealismus; stojí na počátku jiného filosofického směru – umírněného realismu. Pohyb není jen přechod věci z možnosti do uskutečnění, ale tento přechod se děje skrze formování látky tvarem – formou. Této nauce se říká hylémorfismus. Formou člověka je jeho duchovní složka, tedy duše, chápána jako racionální složka života. Aristotelova etika je založena na myšlence lidské touhy po blaženosti. Pravá blaženost spočívá v osvojení si zdatností (především dobra a spravedlnosti). Tvrdí, že člověk je stvořen pro společnost, pro obec, pro polis; člověk je ZÓON FYSEI POLITIKON: tvorem od přirozenosti společenským.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly umí student:

- Představit Sókrata jako filozofa stojícího v protikladu k dosavadnímu vývoji.
- Nastítnit příčiny a následky jeho inovativních filozofických názorů.
- Vysvětlit Sókratovu metodu výuky a etiku.
- Seznámit se s odkazem Sókratova vystoupení v Řecké filozofii.
- Představit Platóna jako jednoho z nejdůležitějších filozofů všech dob.
- Nastítnit klíčové myšlenky jeho dialogů, které ovlivnily životy mnoha generací filozofů.
- Rozlišit Platónovu nauku o státě, o duši, o dobru atd.
- Představit Aristotela jako žáka Platóna a zároveň jako samostatného filozofa.
- Vysvětlit systematicklost a sumárnost Aristotelova díla.
- Nastítnit základní myšlenky, které se staly inspiračním zdrojem pro pozdější filozofy.
- Postihnout základy Aristotelovi metafyziky a etiky.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Dialog, idea, svět idejí, idealismus, racionalismus, látka a forma, metafyzika.

7.1 Studijní text

Studujte z:

- ŠILER, Vladimír. Základy etiky. In: *Etika pro pedagogy: učebnice*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2019. Kapitola 4, s. 81-89. [online]. Dostupné z: <https://siler.fi.cz/wp-content/uploads/2021/03/Etika-pro-pedagogy-2019-Ucebnice.pdf>

- KLIMSZA, Lucjan. 5.3 Klasická antická filozofie. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s.71-74. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.
- PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. 1. Etika, její vymezení a předmět zájmu. In. *Etické aspekty práce se seniory*. Studijní text v rámci programu ČŽV: Aktivizační pracovník v sociálních službách. Slezská univerzita v Opavě, 2020, s. 5-12.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

Jako tři hlavní křesťanské ctnosti Pavel z Tarsu uvádí **víru, lásku a naději**, také ale spravedlnost, zbožnost, trpělivost a mírnost. Dobro se podle jeho nauky projevuje v lásce k sobě a k druhým. Který další křesťanský filozof a teolog středověku měl za nejvyšší lidské ctnosti právě lásku, víru a naději? Prodiskutujte s tutorem kurzu.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Sókratés (470–399 př. n. l.)

Za jeden z prvních pokusů o odpověď na etické otázky jako: Co je ctnost? Co je dobré? Co je hodnota? Co je moudrost? Co je statečnost? aj. jsou považovány tzv. Sokratovy dialogy.

O historickém Sókratovi se toho ví velmi málo. Žil v Athénách v druhé polovině 5 století před Kristem. Víme, že se účastnil mnoha válečných tažení a jeho současníci jej měli za statečného člověka, více ale proslul jako filosof a učitel. V dialogích se svými spoluobčany hledal odpovědi na otázky nejrůznějšího typu, ptal se po ctnostech druhých, ale také po nesmrtelnosti či spravedlnosti a zároveň uváděl do nejistoty své mladé posluchače.

Podle Sokrata je základním smyslem lidského poznání snaha porozumět člověku, tedy naléznout životní orientaci. Nejvyšší úsilí formuloval do výzvy svým žákům: „Poznej sebe sama!“ nadřazuje toto úsilí nad možnost „poznat kosmos“.

Naše mravné jednání zdůvodňuje tzv. starostí o duši. Péčí o duši máme sami ze sebe vytvořit harmonickou osobnost. Filosof je jeví jako ten, který neví, ale hledá, usiluje o pravé vědění, ovšem ne pro sebe, ale pro druhé. Od vystoupení Sókrata (a jeho současníků sofistů), spočívá v základech praktické filosofie idea, podle níž se lze na racionálním základě přiblížit šťastné, prospěšné a hodnotné formě života. Motiv sebepoznání se naplňuje ve filosofickém umění života, které je spojeno s platónskou péčí o sebe sama, starostí o vlastní duši. Etika je jedním ze způsobů, jak se filosof může vztahovat k pravdě a poznání.

Mezi Sókratovými posluchači a žáky byl i jeho obdivovatel Platón, který pro historii zaznamenal svědectví o Sókratově životě a odkazu. Platón prý pod vlivem setkání s ním zničil své přechozí básně. Sókratés sám nic nenapsal. Zprávy o něm máme i od dalších současníků a jeho osobnost se tak z historické perspektivy jeví rozporná. Neboť je podle Sókrata nejprínosnějším poznáním sebepoznání, počíná se tímto myslitelem tzv. antropologický obrat ve starověké filosofii. Jeho filosofie se soustředí na člověka, na jeho ctnost, výchovu, mravnost. Za součást jeho myšlení je pokládán tzv. etický intelektualismus. Tento v Sókratově pojetí znamená, že aby lidé správně jednali, musí nejprve vědět, co je dobré, krásné nebo správné. Jakmile to zjistí, pak budou také ctnostně – v souladu s věděním o dobru, kráse a spravedlnosti – jednat. Platón Sókratovi přiřknul také první popis vnitřního hlasu – svědomí – který nás varuje a zrazuje od toho, co se činit nemá.

Platón (427-347 př. n. l.)

Platón byl Sókratovým žákem, ale mimo to byl zcestovalým mužem a čerpal tak z vědění značné části starověkého světa. V Athénách založil vlastní filosofickou školu – Akademii – která byla zakázána až císařem Justinianem v roce 529. Jeho nejznámějším žákem byl Aristotelés. Platón se dožil pro antiku nezvyklého kmetského věku 81 let a umírá v polovině 4. století před Kristem. Platón psal nejčastěji formou dialogů, dochovalo se jich 34, o pravosti některých se spekuluje. Roli mudrce – filosofa – v každém z nich zastupuje osoba Sókrata.

Z Platónových myšlenek vybíráme: Je třeba odhalit skutečnost v její podstatě (dokonalosti). Skutečný svět je jen odrazem dokonalého světa, světa idejí. Každá idea však nezaujímá v systému pravé skutečnosti stejné místo; některé stojí výš, jiné níže. Nejvýše vystupuje idea dobra jako symbol mravnosti.

Aristotelés (384/3-322 př.n.l.)

Aristotelés konstituoval etiku jako vědu. Úkolem člověka není pouze žít, ale dobře žít a správně konat, k čemuž je nutno mít prostředky (např. vzdělání, výchovu) a možnosti (např. svobodu). Rozlišuje mezi etosem subjektivním a objektivním, tedy mezi mravností a morálkou. Etika se pak zabývá zdůvodněním rozhodnutí (konání) jednajících. Podle Aristotela mnohost účelů a cílů vyžaduje diverzitu dobra, avšak současně byl přesvědčen, že v určení toho, co je či není dobré, existuje jistá hierarchie. Nejvyšším dobrem je blaženost, poněvadž je cílem všeho konání. „Dobro je to, k čemu vše směřuje.“ Samozřejmě Aristoteles upřednostňuje blaho pro polis (obec, pospolitost, společnost) před blahem jedince, neboť společné dobro je vždy žádanější. Dokonce blaženost jedince spočívá v ctnostné činnosti pro polis, neboť „člověk je přirozeně určen pro život v obci“ (Aristotelés, 2009, s. 31).

OTÁZKY

1. Co je agapé?
2. Co je areté?
3. Co je axiologie?
4. Co je kalokagathie?
5. Co je theodicea?
6. Jak Aristoteles dělí „pohyb“?
7. Co je podle Platóna nejvyšší idejí?
8. Kde najdeme svět idejí u Platóna a kde u Aristotela?
9. Jak nazývá Sokrates lidské svědomí?

PRO ZÁJEMCE

Křesťanským etickým koncepcím se věnuje řada současných autorů, vybírám pro doplnění vašich znalostí: HLAVINKA, Pavel. 2. kapitola: Křesťanské etické koncepce, In. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. 2014.

PRŮVODCE STUDIEM

Dějiny antické filozofie se nepíše snadno, jak nás to tématu uvádí také Vladimír Šiler, psaní dějin je totiž už vždy jejich určitou interpretací. V současnosti si mnohem více než dříve uvědomujeme, že vše je vždy nutně subjektivní, relativní, dialogické, procesuální atd. „Proto dnes knihy tak rychle stárnou a musí se psát a vydávat stále nové – samozřejmě opět nové interpretace. To platí i o dějinách antického, řeckého etického myšlení. Novější publikaci o dějinách etiky nemáme v češtině k dispozici. Starší práce, například publikace Jiřiny Popelové, jsou prakticky nepoužitelné, a to nejen proto, že jsou marxistické, a tudíž ideologicky předpojaté, ale protože bývají zpravidla příliš jednostranné a nenabízejí přehled pestřejší palety názorů různých odborníků a vzhled do metodiky jednotlivých interpretačních postupů. Vzhledem k povaze tohoto předmětu proto bude i lépe, že si budeme muset povědomí o vývoji antické etiky získávat soustavnějším studiem dějin antické filosofie z různých publikací, ať už populárnějších učebnic, akademických vydání dějin filosofie či speciálních monografií, například biografických. (ŠILER, Vladimír. *Základy etiky*. In: *Etika pro pedagogy: učebnice*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2019. Kapitola 4, s. 81)“. Ztotožňujete se s tímto názorem?

8 ETIKA V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ – NOVOVĚK

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Otázka porozumění „sobě samému“ je základním předpokladem porozumění jiným. Z tohoto hlediska je významný vztah mezi individualizací člověka (jeho jedinečností) na jedné straně a jeho socializací (začleněním do lidské společnosti) na straně druhé (Jankovský, 2003, s. 52–53). Jankovský vymezuje vztah člověka k okolnímu světu jako „zákon spolubytí“. Zdůrazňuje spontaneitu prosociálního jednání, respekt k prospěchu jiných, ochotu pomoci, empatii, schopnost sdílení apod.

Smysl a hodnota lidského života se projevuje ve vztahu k ostatním lidem. Podstatou člověka je jeho lidství. Člověka člověkem činí integrita animality na jedné straně a transcendentality na straně druhé. Nejvlastnějším obsahem smyslu a hodnoty lidského života je odpovědnost za vlastní život a spoluodpovědnost za život druhých. Lidské bytí na světě je zároveň spolubytím, bytím s jinými lidmi (Jankovský, 2003).

Takto chápali obecné dobro již ve starověku (Platón, Aristotelés), ale historicky je dalším předělem směřujícím k současné etice odpovědnosti období renesance, humanismu a především osvícenství. Zásadní je práce německého osvícence Immanuela Kanta.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- rozumí vztahu mezi individualizací člověka (jedinečností) na jedné straně a jeho socializací (začleněním do lidské společnosti) na straně druhé;
- umí popsat vztah mezi prosociálním jednáním a ochotou pomáhat, empatií nebo schopností sdílení;
- objasní vztah mezi lidským bytím a spolubytím, bytím s jinými lidmi;
- rozumí co znamená Kantův mravní zákon jako zákon povinnosti;
- objasní Kantův kategorický imperativ;
- vysvětlit „princip odpovědnosti“ Hanse Jonase.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Mravní zákon, princip odpovědnosti, éthos, etos, mravnost, morálka, nepodmíněná povinnost, spravedlnost, rovnost, rovnost šancí, hodnotově-postojová orientace.

8.1 Studijní text

Studujte z:

- PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. 1. Etika, její vymezení a předmět zájmu. In. *Etické aspekty práce se seniory*. Studijní text v rámci programu CŽV: Aktivizační pracovník v sociálních službách. Slezská univerzita v Opavě, 2020, s. 5-12.
- KLIMSZA, Lucjan. 5.5 Novověká etika. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s.77-82. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.
- KLIMSZA, Lucjan. 5.6 Další možné pojetí normativní etiky. In. *Úvod do etiky. Historický vývoj etiky*. Ostravská univerzita v Ostravě: Ostrava, 2013. Studijní opora, s. 83-96. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- Napište odbornou esej na téma: *Každý člověk má disponovat maximálním množstvím svobod, které jsou stejné pro všechny*. Minimálně 3 odborných zdrojů, rozsah 3 NS.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Immanuel Kant (1724-1804)

Nejvyšší normou pro lidské myšlení i konání je podle Kanta mravní zákon, který má každý člověk v sobě.

Kant navrhl v Kritice praktického rozumu tři nezpochybnitelná tvrzení – postuláty: nesmrtelnost duše, svobodu lidské vůle a jsoucnost Boží. Z těchto postulátů odvozuje základní předpoklady mravního zákona: Kant je proti pojetí člověka jako prostředku. Chápe člověka jako nejvyšší cíl a účel. Dobrá vůle je jen ta, kterou můžeme za dobrou pokládat bez omezení, tedy mravní vůle. Co je dobré plyne z mravního zákona, který říká, jak se má jednat.

Povinnost je pro člověka jediným zdrojem mravní hodnoty jednání. **Mravní zákon je zákonem povinnosti.** Zdrojem povinnosti je osobnost člověka, já není závislé ani na přírodě, ani na pudech.

Mravní zákon má podobu kategorického imperativu, Kant jej přeformuloval třikrát a sice:

- 1) Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla vždy zároveň platit jako princip všeobecného zákonodárství.
- 2) Jednej tak, jako by se maxima tvého jednání měla na základě tvé vůle stát všeobecným přírodním zákonem.
- 3) Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak v osobě druhého, vždy zároveň jako účel, a nikdy pouze jako prostředek. (Kant, 1996)

Kantův kategorický imperativ (mravní zákon), toto měřítko správného jednání, připomíná všechny znaky „pravdivého poznání“. Je všeobecný, nutný a syntetický, tj. nezávislý na zkušenosti, ale mající pro ni platnost. Má však jednu nevýhodu, že je jenom formální. Jeho dílo se stalo inspirací pro vznik axiologie, která veškerá filozofická témata zredukovala na jediné, a sice téma hodnot.

Hans Jonas (1903-1993)

Jonas byl německý teolog a filozof, jenž se díky svému pokusu o novou etiku pro technologickou civilizaci shrnutou v díle *Princip odpovědnosti* propagoval k celosvětovému ohlasu svého díla, v němž mimo jiné také nově formuloval kategorický imperativ Immanuela Kanta. Ve snaze zrušit paradigmatický subjekt-objektový model myšlení jej vztáhl na překonání ekologické krize současnosti, spočívající v obrácení povinnosti člověka k bytí jako takovému, tedy k přírodě. Na počátku svých úvah Jonas uznával možnost diskuse při individuálním právu člověka na sebevraždu, ale rovněž zdůrazňoval, že toto právo nelze přičknout lidskému rodu jako celku, neboť platí „nepodmíněná povinnost lidstva k životu“ (Jonas, 1997, s. 70). Dle něj existuje jednoznačný etický princip, a sice že „existence nebo podstata člověka vcelku nesmí být nikdy dána jeho jednáním v sázku“ (Jonas, 1997, s. 70). Jonas se domnívá, že v etice budoucnosti sice odpadá reciprocita, ale očekává se samozřejmá povinnost současného lidstva k potomstvu, která je denně elementárně praktikována ve vztahu odpovědnosti rodičů k dětem. Tato povinnost nepotřebuje zdůvodnění, vychází právě z výše uvedené povinnosti člověka vůči životu. Dle Jonase zde platí první imperativ, a to, aby lidstvo existovalo. Tento imperativ je rovněž jediný, pro nějž je Kantovo ustanovení kategorické, to znamená nepodmíněné. „**Existence lidstva jednoduše znamená, aby lidé žili; aby žili dobře je až další přikázání.** Prostá ontická skutečnost, že vůbec jsou, se pro ty, jichž se na to předem nikdo neptal, stává ontologickým příkazem: že mají být i nadále“ (Jonas, 1997, s. 154). **Mravný člověk tak usiluje o to zůstat člověkem, a i pro budoucí generace zachovat otevřenou možnost naplnění ideje člověka, bytí člověka, plnohodnotným obsahem.** Také z hlediska teologického nám bylo dáno chránit člověka jako „obraz Boží“ a naplňovat jej stále novým, avšak hodnotným, tedy lidským obsahem.

Strach, naděje a odpovědnost o budoucnost lidstva i o to, jak budeme žít, jsou principy, na nichž má vyrůst neutopická etika odpovědnosti k budoucnosti. Jonas soudí, že výchova by neměla být v oblasti etiky zbavena strachu a představy zla, neboť dobro je třeba před zlem chránit, neboť „spolu se zkázou se ukazuje spása“ (Jonas, 1997, s. 317). Strach, nikoli bojácnost, a úzkost, nikoli ustrašenost, by měly zakládat novou etiku dějinné odpovědnosti. „Je třeba také znovu učit úctě a hrůze, aby nás chránily před bludnými cestami naší moci.“ Neboť „jedině úcta, tím že nám odhalí posvátné, to znamená něco za žádných okolností nedotknutelné, nás může ochránit před tím, abychom neznesvěcovali přítomnost kvůli budoucnosti, abychom nechtěli budoucnost vykoupit za cenu přítomnosti“ (Jonas, 1997, s. 318). **Integrita člověka by měla vést k jeho stále větší otevřenosti k budoucnosti a k pokoře k prostředkům, které by ji mohly znesvětit. Na paměti bychom měli mít stále účel našeho jednání – rozkvět člověka v nepokřivené lidskosti. To není skromný cíl odpovědnosti za budoucnost lidstva.**

Člověk není poslední mírou všech věcí, souhlasí s Jonasem další etik 20. století, Karl-Heinz Peschke. Jsme pouhou částí stvoření, jsme „částí rozsáhlejší skutečnosti, jejíž potřeby a nároky nemůžeme přehlížet, aniž bychom se sami nepoškozovali“ (Peschke, 1999, s. 665). Musíme se umět správně umístit do souřadnic stvoření. **Mírou všech věcí není člověk, ale rozvrh života budoucích generací.** Něco podstatného se však v člověku musí změnit, a sice míra lásky k bližnímu i ke světu. Před člověkem totiž stojí více než kdy jindy otázka, zda náš druh přežije 21. století. Základem obratu člověka k nové humanitě, umožňující mu přežití budoucích generací, je dobře odvedený edukační proces, výchova vedoucí k vysvobození z ekologické i společenské krize současnosti.

OTÁZKY

1. Co znamená, když o mravním zákonu jako je např. ten formulovaný Immanuellem Kantem řekneme, že je formální?
2. Co je to kategorický imperativ?
3. Formuluj Kantův kategorický imperativ.
4. Co je deskriptivní etika?
5. Co je normativní etika?
6. Charakterizuj meta-etiku.
7. Jak označujeme morálku společnosti i jedince, která se aplikuje v hodnotově-postojové orientaci?
8. Jak zní Jonasův kategorický imperativ?

Rozšiřující část učiva pro zájemce:

Ve filozofii, etice, ale také v antropologii jsou často mravní aspekty dané kultury, její hodnotové principy, shrnovány pod termín „étos“ (mravnost); zatímco její kognitivní, existencionální rysy se označují jako „etos“ (morálka).¹ O konfliktu étosu a etosu v lidských dějinách nejnověji pojednává například Arthur Rich ve své Etice národního hospodářství (Rich, A, 1994).² Tento konflikt lze dějinně sledovat od případu Sókrata přes Ježíše Krista, Jana Husa po Giordana Bruna apod. Étos je tedy jakýmsi svědomím společnosti, v němž jsou drženy její mravní principy. Stejně tak je étos jedince jeho svědomím vedeným mravností. **Podle Pavla Flosse se „až v rovině étosu stvrzuje lidské a dovršuje se člověk jako člověk“** (Floss, 1998, s. 242). Oproti tomu etos je morálkou společnosti i jedince, je užitou hodnotově-postojovou orientací, dle níž usuzujeme na morální či nemorální jednání sebe i druhých.

Morálka, tedy etos, neustále podléhající tlaku veřejně sdílené mravnosti (étosu) – paradigmatu „svědomí společnosti“, osobní svoboda a demokracie jsou třemi základními pilíři euro-americké civilizace, která, třebaže námi v mnoha oblastech kritizována, je vrcholem dějinných procesů na této planetě (alespoň dosud). **Již Arnold Gehlen očekával od náboženství pomoc při překonávání dezorientovanosti, bezradnosti a bezmocnosti moderního člověka vůči technicko-ekonomickým strukturám současnosti. Třebaže například Niklas Luhmann tvrdí, že morálka je „ztraceným paradigmatickým“,** filozofové, například již zmiňovaný Pavel Floss či Otto Höffe, opírajíce se o vzpomínané tři principy západní společnosti, tvrdí, že **zpochybněním morálky by byly zpochybněny i principy naší civilizace v celku, tedy osobní svoboda a demokracie.** Podobně uvažuje také Jonas, který má za to, že člověk je sice bytostí, která přivedla přírodu na pokraj ekologické katastrofy, je však také jedinou bytostí, která ji může zachránit a kterou je možno k tomuto aktu zavázat „principem odpovědnosti“. V této rovině vychází mimo jiné také z Gehlenova určení člověka jako produktu přírody, který žije z ní, ale zároveň vždy určitým způsobem proti ní, když si buduje své vlastní prostředí. A je to také Jonas, kdo postuluje obnovení nábožensky fundovaných hodnot, jako je **úcta a pieta. Podle Flosse o nejnábožensnější z nich – svatosti – Jonas soudí, „že je otázka, zdali bez ní lze nějakou etiku vůbec založit“** (Floss, 1998, s. 188).

Ve filozofii, etice, ale také v antropologii jsou často mravní aspekty dané kultury, její hodnotové principy, shrnovány pod termín „étos“ (mravnost); zatímco její kognitivní, existencionální rysy se označují jako „etos“ (morálka).³ O konfliktu étosu a

¹ Étos je pojem užívaný ve vztahu k hodnotám vzniklým na základě autonomní etiky, zatímco etos se váže k hodnotám vzniklým na základě etiky heteronomní.

² Více In FLOSS, P. (1998). *Od počátků novověku ke konci milénia*. Brno: Vetus via, s. 240–241.

³ Étos je pojem užívaný ve vztahu k hodnotám vzniklým na základě autonomní etiky, zatímco etos se váže k hodnotám vzniklým na základě etiky heteronomní.

etosu v lidských dějinách nejnověji pojednává například Arthur Rich ve své Etice národního hospodářství (Rich, A, 1994).⁴ Tento konflikt lze dějinně sledovat od případu Sókrata přes Ježíše Krista, Jana Husa po Giordana Bruna apod. Étos je tedy jakýmsi svědomím společnosti, v němž jsou drženy její mravní principy. Stejně tak je étos jedince jeho svědomím vedeným mravností. **Podle Pavla Flosse se „až v rovině étosu stvrzuje lidské a dovršuje se člověk jako člověk“** (Floss, 1998, s. 242). Oproti tomu etos je morálkou společnosti i jedince, je užitou hodnotově-postojovou orientací, dle níž usuzujeme na morální či nemorální jednání sebe i druhých.

Morálka, tedy etos, neustále podléhající tlaku veřejně sdílené mravnosti (étosu) – paradigmatu „svědomí společnosti“, osobní svoboda a demokracie jsou třemi základními pilíři euro-americké civilizace, která, třebaže námi v mnoha oblastech kritizována, je vrcholem dějinných procesů na této planetě (alespoň dosud). **Již Arnold Gehlen očekával od náboženství pomoc při překonávání dezorientovanosti, bezradnosti a bezmocnosti moderního člověka vůči technicko-ekonomickým strukturám současnosti. Třebaže například Niklas Luhmann tvrdí, že morálka je „ztraceným paradigmatem“, filozofové, například již zmiňovaný Pavel Floss či Otto Höffe, opírajíce se o vzpomínané tři principy západní společnosti, tvrdí, že zpochybněním morálky by byly zpochybněny i principy naší civilizace v celku, tedy osobní svoboda a demokracie.** Podobně uvažuje také Jonas, který má za to, že člověk je sice bytostí, která přivedla přírodu na pokraj ekologické katastrofy, je však také jedinou bytostí, která ji může zachránit a kterou je možno k tomuto aktu zavázat „principem odpovědnosti“. V této rovině vychází mimo jiné také z Gehlenova určení člověka jako produktu přírody, který žije z ní, ale zároveň vždy určitým způsobem proti ní, když si buduje své vlastní prostředí. A je to také Jonas, kdo postuluje obnovení nábožensky fundovaných hodnot, jako je **úcta a pieta. Podle Flosse o nejnáboženštější z nich – svatosti – Jonas soudí, „že je otázka, zdali bez ní lze nějakou etiku vůbec založit“** (Floss, 1998, s. 188).

Můžete čerpat z primární literatury:

RICKEN, F. Obecná etika. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku. OIKOYMENH: Praha. 1995. 165 s. ISBN 80-85241-72-2.

RICH, Arthur. Etika hospodářství I. OIKOYMENH: Praha. 1994, ISBN 80-85241-61-7.

FLOSS, P. *Od počátků novověku ke konci milénia*. Brno: Vetus via, s. 1998, 240–241.

⁴ Více in FLOSS, P. (1998). *Od počátků novověku ke konci milénia*. Brno: Vetus via, s. 240–241.

Celkové shrnutí historie etiky je stěží možné v rámci několika kapitol studijní opory, ba není ani v lidských silách a silách jednotlivce postihnout celý průběh vývoje etiky, jak uvádí Klimsza. Proto jsme z jejího vývoje vybrali jen základy a chronologicky jsme je seřadili. Etiku lze ovšem členit také podle jiných hledisek, nejen dle historického vývoje. V případě, kdy si člověk (případně společnost) sám vymezí etické zásady, jedná se o **etiku autonomní**. Jsou-li etické zásady stanoveny z vnějšku (společenskou autoritou, popřípadě Bohem, např. desaterem přikázání), jde o **etiku heteronomní**. **Individuální etika** se zabývá morálními otázkami jedince, **sociální etika** zase zkoumá tuto problematiku z hlediska sociálních skupin. Jak bylo naznačeno výše. Z našeho pohledu je ovšem důležitá **profesní etika**, která aplikuje obecná etická ustanovení, tzv. etický kodex, na konkrétní profesní činnost. Pak hovoříme o etice lékaře, sestry, učitele, soudce, novináře, nebo v našem případě o etice pomáhajících profesí (Jankovský, 2003, s. 23). Proto se jí budeme věnovat níže.

9 PROFESNÍ ETIKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Sociální práce je náročný obor, jehož předmětem zájmu jsou lidé, jejich sociální fungování a mezilidské vztahy, často velmi složité. Výkon profese sociálního pracovníka vyžaduje stabilní etický rámec a co možná nejjasnější pravidla hry. Nicméně je zcela přirozené, když při výkonu profese nevystačíme jen s chutí pomáhat, empatií a zájmem o druhé, tyto jsou vlastnosti, které zakládají kvalifikovaný přístup k sociální práci, ale kvalifikovaný sociální pracovník k nim musí přiložit vzdělání, odborné metody práce, etické zásady, vlastní schopnosti a dovednosti, zkušenosti a odhodlání nadále se rozvíjet v daném oboru.

V této kapitole si osvětlíme cíle profesní etiky, základní východiska etiky v sociální práci, klíčové hodnoty sociální práce a etické zásady ve vztahu s klientem. Teoretický text dokreslíme příklady z praxe, které se skutečně staly (avšak identita jejich aktérů byla pozměněna dle hlavní zásady profesní etiky, tj. ochrany osobních údajů a mlčenlivosti). Vycházet budeme primárně ze studijní opory využívané studenty Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy: CIMRMANNOVÁ, Tereza. 3. Profesní etika v sociální práci: smysl, cíle, východiska. In. *Sociální etika*.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- vysvětlí cíle profesní etiky,
 - umí objasnit základní východiska etiky v sociální práci,
 - zná klíčové hodnoty sociální práce a etické zásady ve svztahu s klientem.
 - umí vlastními slovy vysvětlit, co znamená etické dilemma,
 - pracuje s Etickým kodexem sociálních pracovníků v ČR, ví, kde jej nalézt a orientuje se v jeho obsahu,
 - rozlišuje mezi pracovníkem v sociálních službách a sociálním pracovníkem a umí tento rozdíl na základě platných norem vysvětlit,
 - umí vlastními slovy objasnit smysl etiky v praxi pomáhajících profesí.
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Sociální práce, sociální služba, solidarita, klient, pomáhající, profese, etický problém, etické dilema, etický kodex.

9.1 Studijní text

Studujte z:

- CIMRMANNOVÁ, Tereza. 3. Profesní etika v sociální práci: smysl, cíle, východiska. In. *Sociální etika*. Praha: Univerzita Karlova. Publikace je dostupná on-line, viz https://htf.cuni.cz/HTF-103-version1-cimrmannova_sociální_etika.pdf?utm_source=chatgpt.com.
- JANKOVSKÝ, Jiří. Vztah člověka k životu. In. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON 2003. s. 112-156. Publikace je dostupná např. viz <https://www.knihovna.zcu.cz/rest/cmis/document/workspace://SpacesStore/9d1d077a-3a56-45e0-81e6-979479768c37;1.0/content?download=true>
- *Etický kodex sociálních pracovníků a členů Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR*. Řídící rada Profesního svazu soc. pracovníků v soc. službách APSS ČR, 2017. Publikace je dostupná např. viz <https://profesni-svaz-socialnich-pracovniku.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex.pdf>.

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- Seznamte se s *Etickým kodexem sociálních pracovníků a členů Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR*. Řídící rada Profesního svazu soc. pracovníků v soc. službách APSS ČR, 2017. Publikace je dostupná např. viz <https://profesni-svaz-socialnich-pracovniku.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex.pdf>. Který byl schválen Prezidiem Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR dne 12. 10. 2017. Vypište názvy jeho preambulí a krátce jejich obsah a odevzdejte svému tutorovi.

K ZAPAMATOVÁNÍ

V předcházejících kapitolách jste se seznámili s různými filosofickými směry, které slouží jako východiska profesní etiky. „Uvedené teorie nemají být mechanicky a doslovně

užívány v pomáhající praxi. Nejedná se o žádné manuály. Mohou však dobře posloužit jako pomůcka k argumentaci a analýze dilematu. V praxi platí, že každé pouze intuitivní, živelné jednání pomáhajícího obvykle nepřináší prospěch. Profesionální pomoc přímo žádá podporu v podobě hranic a pravidel (daných organizací a přesně pojmenovanými rolemi), přičemž každý pracovník by měl umět zdůvodnit, proč užil tu či onu strategii řešení. K tomu napomáhá právě dobrý teoretický základ a znalost principů morálního hodnocení. (CIMR-MANNOVÁ, s. 36)“. Seznamte se s **modely sociální práce**. Dále je klíčové porozumět pro jsou v sociální práci klíčové tyto **hodnoty**: lidský život, důstojnost a rovnost, svoboda, solidarita, spravedlnost, sociální odpovědnost, analýzu naleznete u Jankovského (JANKOVSKÝ, 2003, s. 112-156.)

Sociální práce je úzce spjata s lidskými právy a s právem na sebeurčení. V kontextu sociální práce se dále setkáváme s množstvím nejrůznějších **etických problémů a dilemat**. Mezi tato patří: zasahovat versus nezasahovat, pomoc versus kontrola, zakázka klienta versus jeho bezpečí, udržení versus porušení hranic v naléhavých situacích, zákonná povinnost oznámit trestný čin versus neoznámení apod. Řešení uvedených dilemat spočívá v analýze situace a zvážení všech přínosů a rizik.

OTÁZKY

1. Jak rozumíte právu na sebeurčení (autonomii) v sociální práci?
2. Jaké jsou klíčové hodnoty sociální práce, jaké praktické zásady ve vztahu pomáhajícího a klienta?
3. Které otázky pomáhají řešit eticky dilematické situace v sociální práci?
4. Jmenujte filozofické směry, které ovlivnily nazírání v sociální práci. Vyberte si jeden z nich a vysvětlíte, čím je pro sociální práci inspirativní.
5. Jaký je rozdíl mezi pracovníkem v sociálních službách a sociálním pracovníkem?
6. Vysvětlíte rozdíl mezi pojmy etický problém a etické dilemma.

PRO ZÁJEMCE

Své poznání můžete doplnit např. četbou následující literatury:

CIMRMANNOVÁ, T. a kol. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu*. Praha: Karolinum, 2013.

HENRIKSEN, J., O. *Blízké a vzdálené. Etické teorie principy práce s lidmi*. Brno, Boskovice: Sdružení Podané ruce, Albert. 2000.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2006.

(doporučenou: CIMRMANNOVÁ, s. 43).

PRŮVODCE STUDIEM

Porozumění etickým východiskům sociální práce je velmi důležitým základem pro výkon tohoto povolání a vztah s klientem. Dlouhodobě se etice v sociální práci také věnují referující na profesních konferencích na Univerzitě Hradec Králové, které jsou věnovány sociální práci. Výše jste se seznámili se základními podněty pro využití etického přístupu v sociální práci, v literatuře určené k vašemu samostudiu bylo objasněno, proč právo nezabývá sociální pracovníky odpovědností i jaký je rozdíl mezi etickým dilematem a etickým problémem v praxi. „Etický kodex sice obsahuje základní hodnoty sociální práce, ale v praxi se tyto hodnoty běžně dostávají do konfliktu. Praxe sociální práce není černobílá, nelze popřít jeden normativní závazek jen proto, že akceptujeme druhý (CIMRMANNOVÁ, s. 41).“

10 MULTIKULTURNÍ KOMPETENCE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ, MORÁLNÍ PŘESVĚDČENÍ A ETICKÉ KODEXY V KONTEXTU PLURALITNÍ A MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI A GLOBÁLNÍHO SVĚTA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Profese zaměřené na práci s lidmi, jako jsou zdravotníci, sociální pracovníci či pedagogové mají respektovat demokratické hodnoty a lidská práva. V rámci profesní zodpovědnosti je nezbytné respektovat také kulturní různorodost klientů sociální práce. Proto v rámci přípravy na toto zodpovědné povolání je nutno vás vést k pozitivnímu vnímání, oceňování a posilování zachování kulturních charakteristik etnických či kulturních skupin, k šíření poznání a respektování kulturní jinakosti. Andrej Mátel, je přesvědčen, že sociální pracovníci mohou svým respektováním a uznáním kulturní a sociální různorodosti svých klientů přispět ke zmírnění nebo odstranění negativního vnímání odlišných jedinců a skupin, které je pro naši společnost stále příznačné. Je zjevné, že multikulturalismus či multikulturalita a multikulturní přístup je hodnotný, přičemž vycházíme z pojetí multikulturalismu jako ideje založené na tom, že různé skupiny spolu mohou nekonfliktně a rovnoprávně koexistovat v rámci jedné společnosti. Sociální pracovníci jsou s to předcházet xenofobnímu způsobu uvažování a podporovat chápání každého člověka jako jedinečné bytosti. Lze předpokládat, že se sociální pracovníci v České republice v průběhu své praxe setká s etnickou, náboženskou či kulturní jinakostí svých klientů. Lze dokonce předpokládat, že se většina sociálních pracovníků střetne s romskými klienty nebo migranty, a to bez ohledu na to, na jaké pracovní pozici či v jaké sféře sociální práce budou působit. Tato skutečnost přímo nabízí otázku, kterak na toto setkání studenty sociální práce připravit. Přehlížet tuto skutečnost by bylo mj. v rozporu s etickými kodexy institucí sociální pracovníky sdružujících či zaměstnávajících. S odlišnou etnicitou může souviset odlišný přístup sociálního pracovníka ke klientovi, případně odlišné postoje k němu, odlišné strategie řešení sociálních problémů klienta apod. Sami sociální pracovníci přiznávají, že volí „specifický“ přístup k Romům, který vychází z jejich „etnické“ odlišnosti. Horná (2013, s. 289) připisuje etickému přístupu k „romské“ rodině v sociální práci s jejími členy stěžejní význam: „konkrétně ve vztahu k romské rodině je nutné uplatňovat etické principy vycházející z nejzákladnějšího principu důstojnosti a jedinečnosti každého jednotlivce. Je potřebné si uvědomit, že každý člověk je hodný úcty, má právo na rozvoj, vést spokojený, smysluplný a plnohodnotný život“. Souvislost mezi sociálním vyloučením a etnicitou obyvatel romských osad je zřejmý (a dobře vysvětlitelný), proto ho nelze ignorovat. Kdykoli však sociální pracovník přijme klientovu odlišnou etnicitu, vzniká zde riziko, že se současně otevře stereotypům a předsudkům (svým i cizím) s ní souvisejícím. Současně podpora rozvoje nemateriálních tedy duchovních hodnot studentů, k níž by respektování zásad vzdělávání v oblasti multikulturního vzdělávání mělo vést, je žádoucí. Etnicita má význam jen tehdy, pokud jí význam připisuje sám klient.

Vycházíme z těchto zdrojů:

MÁTEL, A., a kol. *Etika sociální práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotnictva a sociální práce sv. Alžbety, 2012. ISBN 978-80-8132-045-3.

HORNÁ, L. Etika v sociální práci s rómskou komunitou. In MÁTEL, A. - GREY, E. - JANECHOVÁ, L. (eds.) *Aplikovaná etika v sociální práci 2. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Vysoká škola zdravotnictva a sociální práce sv. Alžbety, 2013. S. 280-290. ISBN 978-80-8132-087-3.

HLADÍK, Jakub. *Multikulturní kompetence ve vzdělávání studentů pomáhajících profesí: Modelování a měření kompetencí v kulturně pluralitní společnosti*. Habilitační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea, CICHÁ, Martina, GULOVÁ, Lenka. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus : možnosti a limity multikulturní výchovy*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 234 s. ISBN 978-80-244-3287-8.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. *Multikulturalismus – ztracené paradigma?* Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 202 s. ISBN 978-80-244-4134-4.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. *Za hranice multikulturalismu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 166 s. ISBN 978-80-244-4966-1."

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea, CICHÁ, Martina, MÁČALOVÁ, Jana. „Hodnotová a postojová orientace českých učitelů a žáků se zaměřením na přijetí, respektive odmítnutí jinakosti kulturních a etnických minorit.“ In: *Pedagogická orientace*, roč. 26, č. 4 (2016).

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student:

- rozumí významu multikulturních kompetencí pro výkon pomáhajících profesí,
- vysvětlí souvislost mezi kulturou, etikou a profesní identitou,
- rozpozná konflikty plynoucí z nepochopení v interkulturní komunikaci a hodnotu kvalitní komunikace, při odstranění komunikačních bariér,
- umí reflektovat vlastní hodnotovou orientaci a předsudky, které mohou ovlivňovat jeho profesní jednání, a reflektuje vlastní postoje vůči odlišnosti,

- dokáže zdůvodnit význam tolerance, empatie a respektu v práci s klienty z odlišných kulturních prostředí,
- zná hlavní principy etického a respektujícího přístupu ke klientům z různých kulturních, náboženských či sociálních prostředí,
- umí formulovat vlastní hodnotový rámec profesního jednání a chápat, jak jeho osobní postoje ovlivňují kvalitu pomoci, kterou poskytuje.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Multikulturní vzdělávání, interkulturní učení, multikulturní hodnoty, multikulturní kompetence, empatie, solidarita, odpovědnost, respekt k jinakosti, tolerance, kultura, komunikace, limitovaná znalost jazyka.

10.1 Studijní text

Studujte z:

- HLADÍK, Jakub. Multikulturní kompetence studentů pomáhajících profesí. In: *Multikulturní kompetence ve vzdělávání studentů pomáhajících profesí: Modelování a měření kompetencí v kulturně pluralitní společnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 134-139. Habilitační práce. Dostupné na [www: https://is.muni.cz/do/rect/habilitace/1441/241063/habilitacni_prace/Habilitacni_prace_Hladik_2017.pdf](https://is.muni.cz/do/rect/habilitace/1441/241063/habilitacni_prace/Habilitacni_prace_Hladik_2017.pdf)
- PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea - CICHÁ, Martina. Multikulturní vzdělávání jako zdroj duchovních hodnot v odborné přípravě a vzdělávání pracovníků pomáhajících profesí. *Paidagogos*, [Aktualizováno: 2014-07-21], [Citováno: 2025-11-10], 2014, 1, #6. S. 87 - 110. Dostupné na [www: http://www.paidagogos.net/issues/2014/1/article.php?id=6](http://www.paidagogos.net/issues/2014/1/article.php?id=6)

KORESPONDENČNÍ ÚKOL

- Napište seminární práci založenou na interkulturním učení. Identifikujte faktory, které ovlivňují interkulturní učení a popište vztah mezi interkulturním učním,

multikulturálními kompetencemi a hodnotami u sociálních pracovníků. Minimálně 3 odborné zdroje, rozsah 3 NS.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Multikulturální vzdělávání se zaměřuje zejména na poznání a pochopení kulturních diferencí mezi lidmi nejrozličnějšího původu, mezilidské vztahy, interkulturní komunikaci a přizpůsobení životu v multikulturální společnosti. Cílem multikulturálního vzdělávání především rozvíjet porozumění sobě samým a hodnotám své kultury, podpořit naši integraci v širším multikulturálním prostředí při zachování vlastní kulturní identity.

„**Předpoklad kulturně (či snad sociálně) homogenních společností** je mylný a nerealistický. Příprava studentů na práci a život ve společnosti, která je sycena různými kulturami, není projev ideologie, ale nutnost mající za cíl předcházet konfliktům (Hladík, 2017, s. 140).“ Diverzita se postupně projevuje i v naší společnosti. Společným rysem pomáhajících profesí je práce s lidmi, výkon těchto vyžaduje dodržování určitých etických zásad a ochotu ke službě druhým, tím se liší od jiných profesí. Neboť **sociální pracovník** se v praxi bude často setkávat s kulturně odlišnými klienty, žáky nebo pacienty, je třeba aby na tato setkání byl připraven. Do jeho přípravy patří osvojení si tzv. multikulturálních kompetencí, které mají:

- vycházet z pojetí multikulturalismu jako ideje založené na tom, že různé skupiny spolu mohou nekonfliktně a rovnoprávně koexistovat v rámci jedné společnosti.
- Usilovat o rozvoj empatického a tolerantního myšlení.
- Předcházet xenofobnímu způsobu uvažování a podporovat chápání každého člověka jako jedinečné bytosti.

Multikulturální kompetence jsou základními kameny tolerantní, pluralitní, multikulturální společnosti.

Multikulturální kompetence (podle Jakuba Hladíka, 2010, 2017) jsou např. ty, které vedou ke znalosti a ocenění významu a potřeb kulturně znevýhodněných skupin a jednotlivců, uvědomění si vlastních předsudků a kulturní nadřazenosti, znalosti z oblasti mezikulturních vztahů jako např. problematika akulturace nebo rozvoj kulturní identity, ke schopnosti používat znalosti k rozvoji kulturní senzitivity a uvědomění si vlastního etnocentrismu. Mezi multikulturální znalosti patří uvědomění si vlastních kulturních hodnot, hlubší porozumění kulturní různorodosti a odlišným světovým názorům, znalost odlišných kulturních specifik a uvědomění si jejich dopadů. Znalostní základnu vhodně doplňují interkulturní dovednosti: **naslouchat, pozorovat, interpretovat nebo analyzovat a hodnotit**. Na základě těchto znalostí a dovedností nabýváme nezbytné postoje: **respekt k ostatním kulturám a kul-**

turní diverzité, otevřenost k interkulturnímu učení a k lidem z odlišných kultur, zvědavost a touha po odhalování nového. Žádoucími výstupy multikulturních kompetencí jsou schopnost adaptace na odlišný komunikační styl a chování, flexibilita v mezilidské komunikaci a jednání, kulturně relativní pohled a především empatie.

Podmínkou **sociální práce s různorodými klienty** je hlubší porozumění a pochopení kulturních specifíků odlišných skupin (primárně těch, u kterých je předpoklad častějšího kontaktu). Snaha o předcházení konfliktním situacím při kontaktu s odlišnými jedinci vede k osvojování si konsenzuálních strategií jednání. Právě na způsobu komunikace mezi pomáhajícím odborníkem a klientem záleží úspěch rozvoje či pomoci klientovi. V případě, kdy jsou mezi pomáhajícím odborníkem a klientem (žákem) sociální, etnické či kulturní bariéry, vzniká riziko nepochopení, negace a nezdaru (Hladík, 2017, s. 134). Komunikace je tedy zcela zásadním bodem při výkonu pomáhajících profesí, např. v komunikaci s klientem s limitovanou znalostí českého jazyka dochází často až k frustraci z komunikačních bariér, prodlužování poradenského procesu a k jeho neefektivitě. Pracovníci pomáhajících profesí, sociální pracovníci zvláště tedy být s to komunikovat v **kulturně diverzifikovaném prostředí**.

OTÁZKY

1. Co jsou multikulturní kompetence? Jak tyto přispívají k formování profesní identity a etické citlivosti pracovníka v sociální práci, pedagogice nebo veřejné správě?
2. V čem se liší multikulturní kompetence od pouhé znalosti jiných kultur?
3. Jaké hodnoty a postoje jsou nezbytné pro výkon pomáhajících profesí v multikulturní společnosti?
4. Jaké konkrétní dovednosti by měl mít odborník, který je schopen eticky reflektovat kulturní rozdíly ve své praxi?
5. Co jsou předsudky a stereotypy?
6. Jak multikulturní vzdělávání přispívá k formování profesní identity a etické citlivosti pracovníka v sociální práci?
7. Jak souvisí profesní jednání v kontextu etického kodexu sociálního pracovníka s principy multikulturní etiky?

PRO ZÁJEMCE

Přečtěte si rozhovor s Carlem A. Grantem pro časopis Sociální pedagogika. Social Education, Volume 4, Issue 2, pp. 77–80, November 2016, ISSN 1805-8825. který je dostupný

zde: <https://soced.cz/wp-content/uploads/2016/11/Guests-of-the-Journal-Carl-A.-Grant-Interview-redakce.pdf> . Carl A Grant v rozhovoru vymezuje základní úkoly v oblasti multikulturního vzdělávání, a sice nutnost získávání znalostí, dovedností a schopností akceptovat a vážit si lidskosti každého jedince; rozvoj lidí v souvislosti s jejich ochotou aktivně se účastnit při tvorbě a podpoře demokratických principů a eliminaci netolerance a sobectví. Tyto principy mohou být naplňovány také prostřednictvím rozvoje multikulturní kompetence studentů pomáhajících profesí tak, aby v situaci kulturní diverzity obstáli oni a v budoucnu díky nim i jejich žáci, klienti, pacienti a další skupiny, se kterými budou pracovat.

PRŮVODCE STUDIEM

Vzpomeňte si na své studium Sociologie, také během něho, jste se dozvěděli mnoho o kultuře a setkávání různých kultur v dnešním globálním a multikulturním světě. Byli jste vedeni k tomu, abyste načerpali poznatky z oblasti kulturní a sociální antropologie, které vám pomohly pochopit, jak kultura ovlivňuje chování, očekávání i sociální interakce každého jedince, na tyto poznatky jsme v této kapitole volně navázali. Seznámili jsme se s potřebou multikulturních kompetencí v rámci pomáhajících profesí a u studentů sociální práce zvláště, které i na základě interkulturního učení rozšiřují jejich hodnotovou orientaci o porozumění různorodosti jejich klientů a významu tohoto porozumění pro výkon této profese, neboť ke klientům z odlišného socio-kulturního prostředí je nutno přistupovat s respektem, bez předsudků a bez pocitu nadřazenosti vlastní kultury, k čemuž svádí např. klientova limitovaná znalost českého jazyka nebo majoritní kultury.

LITERATURA

- ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Akademia, 2000.
- BALVÍN, Jaroslav a Marianna ŠRAMKOVÁ. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. E-kniha, Hnutí R, Praha 2013.
- BOHATÁ, Marie a kol. *Etika a integrita veřejné správy*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-3311-6.
- CIMRMANNOVÁ, Tereza. *Sociální etika*. UK. Studijní text. On-line. Praha: Univerzita Karlova. Publikace je dostupná on-line, viz https://htf.cuni.cz/HTF-103-version1-cimrmannova_socialni_etika.pdf?utm_source=chatgpt.com.
- CIMRMANNOVÁ, T. a kol. *Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu*. Praha: Karolinum, 2013.
- FISCHER, O. a kol. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok, 2010.
- FLOSS, P. (1998). *Od počátků novověku ke konci milénia*. Brno: Vetus via, s. 240–241.
- GOLDMANN, R., CICHÁ, M. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.
- HENRIKSEN, J., O. *Blízké a vzdálené. Etické teorie principy práce s lidmi*. Brno, Boskovice: Sdružení Podané ruce, Albert. 2000.
- HORNÁ, L. Etika v sociální práci s rómskou komunitou. In MÁTEL, A. - GREY, E. - JANECHOVÁ, L. (eds.) *Aplikovaná etika v sociální práci 2. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2013. S. 280-290. ISBN 978-80-8132-087-3.
- HLADÍK, Jakub. *Multikulturní kompetence ve vzdělávání studentů pomáhajících profesí: Modelování a měření kompetencí v kulturně pluralitní společnosti*. Habilitační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2017. Dostupné na www: https://is.muni.cz/do/rect/habilitace/1441/241063/habilitacni_prace/Habilitacni_prace_Hladik_2017.pdf
- HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. Praha: Triton, 2014.
- JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. TRITON, 2023, ISBN 80-7254-329-6.
- KLIMSZA, Lucjan. *Úvod do etiky, historický vývoj etiky*. OSU, Ostrava 2013. Studijní opora. On-line. ISBN 978-80-7464-464-1. Publikace je dostupná online, viz https://projekty.osu.cz/svp/opory/PdF_Klimsza_Uvodetika.pdf.

KUTNOHORSKÁ, Jana. *Etika v ošetrovatelství*. GRADA, 2011. s. 11-20. ISBN 978-80-6568-6.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 2006.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Etický kodex sociálních pracovníků a členů Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR*. Řídící rada Profesního svazu soc. pracovníků v soc. službách APSS ČR, 2017. Publikace je dostupná např. viz <https://profesni-svaz-socialnich-pracovniku.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex.pdf>.

MACEK, Petr. *Etická východiska transkulturní komunikace. Politická a sociální etika*. UHK. E-kniha. Studijní text.

MÁTEL, A., a kol. *Etika socialnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2012. ISBN 978-80-8132-045-3.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea - CICHÁ, Martina. Multikulturní vzdělávání jako zdroj duchovních hodnot v odborné přípravě a vzdělávání pracovníků pomáhajících profesí. *Paidagogos*, [Aktualizováno: 2014-07-21], [Citováno: 2025-11-10], 2014, 1, #6. S. 87 - 110. Dostupné na www: <http://www.paidagogos.net/issues/2014/1/article.php?id=6>

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea, CICHÁ, Martina, GULOVÁ, Lenka. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus : možnosti a limity multikulturní výchovy*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 234 s. ISBN 978-80-244-3287-8.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. *Multikulturalismus – ztracené paradigma?* Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 202 s. ISBN 978-80-244-4134-4.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. *Za hranice multikulturalismu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, 166 s. ISBN 978-80-244-4966-1."

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea, CICHÁ, Martina, MÁČALOVÁ, Jana. „Hodnotová a postojeová orientace českých učitelů a žáků se zaměřením na přijetí, respektive odmítnutí jinakosti kulturních a etnických minorit.“ In: *Pedagogická orientace*, roč. 26, č. 4 (2016).

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. *Etické aspekty práce se seniory*. Studijní text v rámci programu ČŽV: Aktivizační pracovník v sociálních službách. Slezská univerzita v Opavě, 2020, s. 5-12.

ROBINSON, D., GARRATT, CH. *Etika. Aktuální témata současného morálně filozofického myšlení*. Praha: Portál, 2004.

RICKEN, F. *Obecná etika*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku. OIKOYMENH: Praha. 1995. 165 s. ISBN 80-85241-72-2.

RICH, Arthur. *Etika hospodářství I*. OIKOYMENH: Praha. 1994, ISBN 80-85241-61-

SOKOL, J., PINC, Z. *Antropologie a etika*. Praha: Triton, 2003.

ŠILER, Vladimír. *Etika pro pokročilé*. Učebnice ke kurzu etiky. FF, OSU, Ostrava 2020. On-line.

ŠILER, Vladimír. *Etika pro pedagogy: učebnice*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2019. Kapitola 4, s. 81-89. [online]. Dostupné z: <https://siler.fi.cz/wp-content/uploads/2021/03/Etika-pro-pedagogy-2019-Ucebnice.pdf>

SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY

Studium předmětu *Etika v sociální práci a veřejné správě* provází průvodce studiem, který nahrazuje distanční studijní oporu k danému předmětu. Průvodce studiem je však plnohodnotnou učebnicí pro předmět *Etika v sociální práci a veřejné správě*, která systematicky uvádí studenty pomáhajících profesí do problematiky etiky jako filozofické disciplíny i jako praktického nástroje profesní sebereflexe. Text zohledňuje *Minimální standard vzdělávání v sociální práci* ASVSP a také aktuální *Etický kodex sociálních pracovníků a členů Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách (APSS ČR)*. Učebnice nabízí propojení mezi teoretickým rámcem filozofického myšlení a jeho aplikací v profesním jednání, čímž rozvíjí schopnost studentů přemýšlet o morálce, hodnotách, odpovědnosti a smyslu lidského jednání nejen z hlediska individuální etiky, ale i v kontextu institucionálních a společenských struktur.

Text je strukturován do deseti na sebe navazujících kapitol, které kombinují teoretické základy klasické a moderní filozofie s praktickými otázkami profesní etiky. První kapitoly uvádějí čtenáře do základních pojmů a dějin etického myšlení, přičemž objasňují rozdíl mezi etikou a morálkou, otázku dobra a zla, principy ctnosti, spravedlnosti či povinnosti. Studenti se seznamují s hlavními směry etického uvažování – od antických konceptů (Aristotelés, Platón) přes novověké (Kant, Hume) až po současnou etické teorie reflektující hodnoty a dilemata globalizovaného světa. Tímto způsobem si vytvářejí schopnost kriticky porozumět tomu, jak se filozofické koncepty promítají do praktických rozhodnutí, která ovlivňují život jednotlivce i společnosti.

Ve střední části text přechází od obecné etiky k aplikované, konkrétně k etice pomáhajících profesí. Student je veden k porozumění morálním dilematům, s nimiž se setkává sociální pracovník, úředník veřejné správy či jiný pomáhající profesionál. Učebnice rozvíjí témata profesní odpovědnosti, hodnotové neutrality, respektu k lidské důstojnosti, rovnosti a spravedlnosti. Zvláštní pozornost je věnována významu hodnotové orientace jedince i profesní skupiny, ale také přesvědčení a integrity, které tvoří základ profesní identity pracovníků v sociální sféře. Etika zde není pojímána jen jako soubor pravidel, ale především jako proces neustálé reflexe, rozhodování a hledání rovnováhy mezi normami, svědomím a konkrétní situací.

Závěrečné kapitoly se soustředí na aktuální otázky současné etiky a na výzvy, které přináší rychle se měnící společenský kontext. Rozebírají témata bioetiky, práv člověka, odpovědnosti k životnímu prostředí, technologických zásahů do života i problematiky kulturní rozmanitosti. Text klade důraz na rozvoj tzv. *mravní kompetence* – schopnosti rozpoznat, analyzovat a adekvátně řešit etická dilemata, která se objevují v praxi sociální práce a veřejné správy. Záměrem autorky je posílit schopnost studentů vnímat etiku jako živou disciplínu, která pomáhá člověku orientovat se v morálně nejednoznačných situacích a přispívá ke kultivaci osobního i profesního života.

Součástí výuky, kterou učebnice podporuje, je důraz na rozvoj kritického a systematického myšlení. Studenti jsou vedeni k tomu, aby uměli rozeznat formální správnost argumentace, vysvětlit její předpoklady a závěry, aplikovat etické teorie na konkrétní situace z praxe a rozvíjet vlastní, nejlépe multikulturní, hodnoty a postoje. Prostřednictvím četby, sebereflexe a práce s případovými studiemi se učí vysvětlit význam základních etických pojmů, rozumět smyslu etické reflexe a objasnit, jak etické kodexy a právní rámce přispívají k profesní odpovědnosti.

Předmět *Etika v sociální práci a veřejné správě* tak studentům poskytuje nejen systematický výklad etických teorií, ale také prostor pro osobní rozvoj a hledání rovnováhy mezi teorií a praxí. Díky tomu se stává důležitým nástrojem profesní přípravy, který podporuje humanistické a demokratické hodnoty a přispívá k výchově odborníků schopných uvažovat s empatií, odpovědností a kritickým odstupem.

Shrnutí vygenerováno s pomocí Chat GPT-5 2025.

Název: Etika v sociální práci a veřejné správě

Autor: **Mgr. Andrea Preissová Krejčí, Ph.D.**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě

Určeno: studentům SU FVP Opava

Počet stran: 54

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.